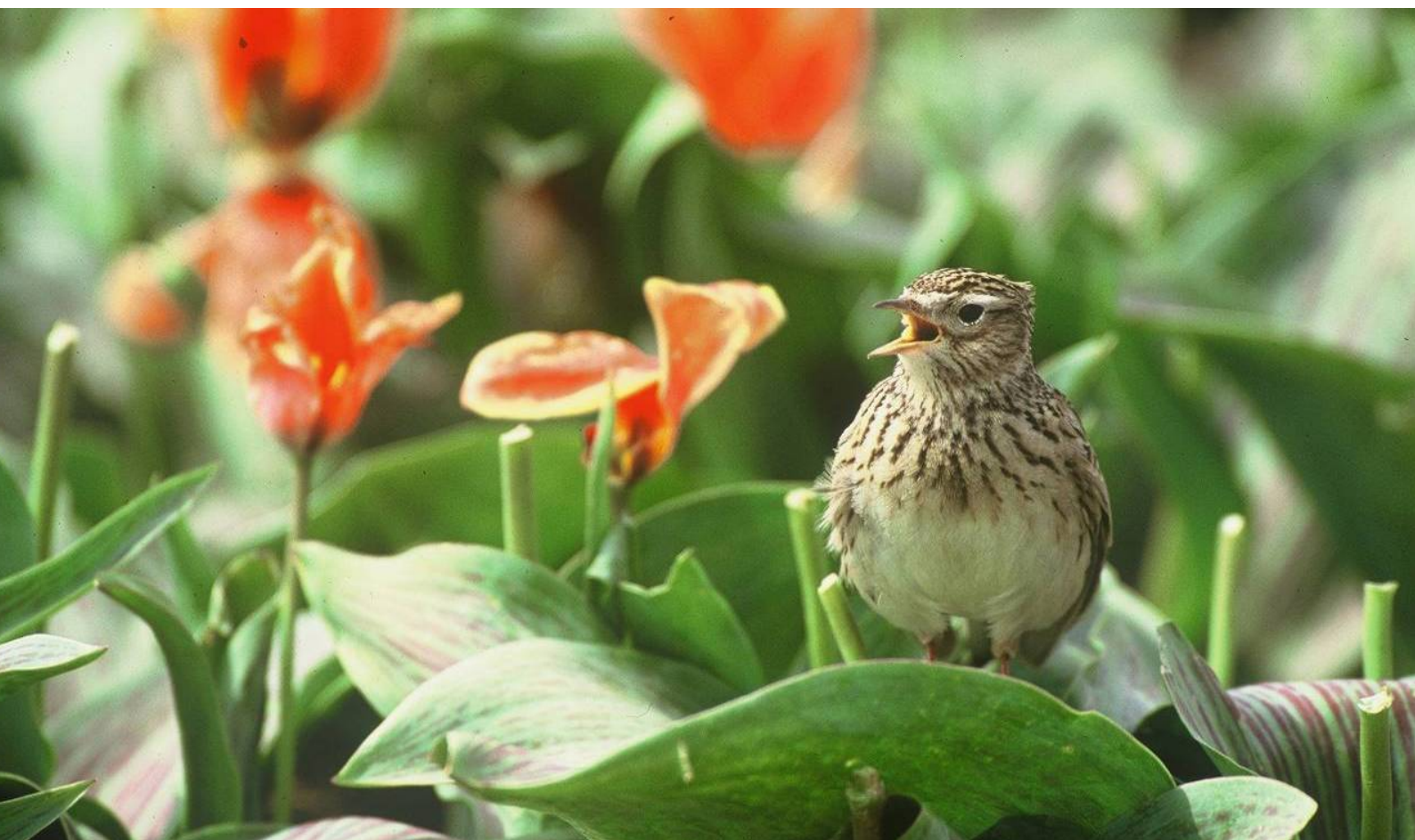

Jaarverslag 2007 Bollenvogelproject II

Bescherming en voortzetting tellingen

Nathalie Reijers en Pieter Balkenende

Maart 2008

© 2008 Lisse, ANLV Geestgrond

Dit project wordt mogelijk gemaakt door:

Nationale Postcodeloterij (projectjaren 2006 t/m 2008)

De Rabobank Bollenstreek (projectjaren 2006 t/m 2008)

Natuurlijk Platteland West, vanuit het project 'Samen Verantwoordelijk' (projectjaar 2007)

Boerenland Vogelland, middels het winnen van een prijsvraag in de categorie 'Beleidsbeïnvloeding' (projectjaar 2007)

Provincie Zuid-Holland (projectjaar 2006)

Inhoudsopgave

pagina

1	INLEIDING	5
2	ACTIVITEITEN TWEDE PROJECTJAAR.....	7
2.1	Startbijeenkomst 2007	7
2.2	Inloopmiddag en extra bijeenkomst nieuwe tellers	8
2.3	Veldexcursies	9
2.3.1	Veldexcursie Zuid-Holland	9
2.3.2	Veldexcursie Noord-Holland	9
2.4	Minisymposium voor beleidsmakers	10
2.5	Evaluatiebijeenkomst.....	12
2.6	Klankbordgroepbijeenkomst	13
2.7	Communicatie en media-aandacht.....	14
3	TELLINGEN 2007	17
3.1	Nieuwe telmethode	17
3.2	Resultaten tellingen 2007.....	21
3.3	Resultaten 2006 ten opzichte van 2007	23
3.4	Resultaten nader bekeken	30
4	CONCLUSIES 2007 EN VOORTZETTING IN 2008	31
	BIJLAGE 1: PERSBERICHT START 2007	33
	BIJLAGE 2: DEELNEMERS BOLLENVOGELPROJECT II 2007	34
	BIJLAGE 3: TELFORMULIER 2007	36
	BIJLAGE 4: RICHTLIJNEN TELLEN 2007	37
	BIJLAGE 5: PERSBERICHT LANDELIJK PRIJS.....	40
	BIJLAGE 6: PERSBERICHT AANKONDIGING MINISYMPOSIUM.....	41
	BIJLAGE 7: PERSBERICHT VERSLAG MINISYMPOSIUM.....	42
	BIJLAGE 8: NIEUWSBRIEVEN	44
	BIJLAGE 9: AANTAL WAARGENOMEN TERRITORIA 2007	47
	BIJLAGE 10: WAARGENOMEN VOGELSOORTEN 2007	51

1 Inleiding

Bollenvogels II is een vervolg op Bollenvogels I welke in 2003 is afgerond met de uitgave van het boekje *Bollenvogels: tellingen, trends en bescherming*. In Bollenvogels I is gebleken dat de Duin- en Bollenstreek rijk is aan verschillende vogelsoorten die de afgelopen jaren achteruit zijn gegaan in andere delen van Nederland, zoals de veldleeuwerik en de patrijs. Het is dus gebleken dat de Duin- en Bollenstreek niet alleen een toeristisch en economisch interessant gebied is, maar dat het ook een belangrijk broedgebied is voor verschillende vogelsoorten en dat verdient waardering. Dit was dan ook een belangrijke reden voor het starten van Bollenvogels II. De concrete doelstelling van Bollenvogels II is:

De bescherming van zeldzame vogelsoorten in bloembollenvelden en verwerving van maatschappelijke bekendheid en waardering van de waarde van de bloembollenvelden voor deze vogels.

Deze doelstelling kan worden onderverdeeld in drie subdoelstellingen:

1. Het stimuleren van beschermende maatregelen voor bollenvogels onder bollenkwekers in de Bloembollenstreek;
2. Het breder zichtbaar maken en uitdragen van aanwezigheid van bollenvogels in bloembollenvelden;
3. Het monitoren van ontwikkelingen in de bollenvogelstand door het voortzetten van de bollenvogeltellingen in de projectperiode en het waarborgen van deze monitoring voor de toekomst.

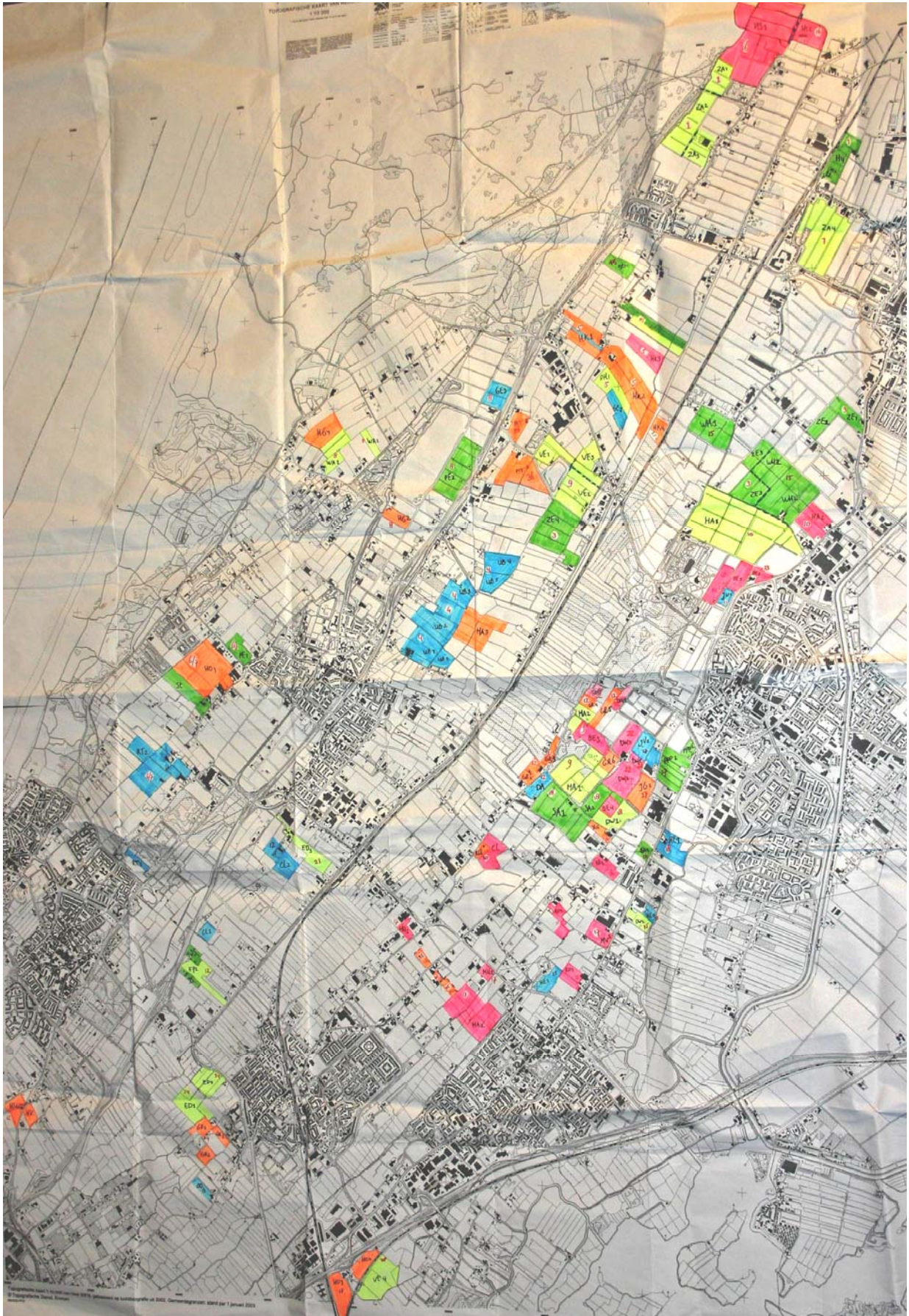
Naast het belang voor de vogels in het bollengebied heeft ook de sector baat bij een dergelijk project. Het is een positieve manier van promotie voor het vak en een bevestiging van het unieke karakter van de Bollenstreek. Met het uitvoeren van tellingen worden de waarden van de bloembollenvelden voor diverse vogelsoorten op een goede manier vastgelegd. Het project heeft een looptijd van drie jaar (2006 t/m 2008). In januari 2006 is het project Bollenvogels II van start gegaan. De uitvoering is in handen van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving en Landschapsbeheer Zuid-Holland in opdracht van Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging "Geestgrond". Deze drie partijen vormen samen het projectteam. Om bovengenoemde doelstelling te verwezenlijken zijn we als uitvoerende partijen afhankelijk van de medewerking van een groot aantal bollentelers en vrijwilligers. De financiering van het project wordt in 2007 verzorgd door de Nationale Postcode Loterij (€ 15.000,-), de Rabobank (€ 5.000,-), LNV (€5.000,-) Boerenland Vogelland (€ 5.000,- éénmalig, middels prijsvraag) en een bijdrage uit het project 'Samen Verantwoordelijk' van Natuurlijk Platteland West (€ 13.925,-).

Voor u ligt het jaarverslag van 2007, waarin verslag wordt gedaan van de activiteiten die in 2007, het tweede projectjaar, hebben plaatsgevonden.

Figuur 1.1: Gele kwikstaart in tulpenveld

Foto: Bertina Berkhelij, LBZH

Figuur 1.2: Overzichtkaart 2007 van deelnemende percelen in de Duin- en Bollenstreek.

2 Activiteiten tweede projectjaar

Voor 2007 stonden een viertal speerpunten centraal:

- Uitbreiden aantal telers en tellers
- Introduceren nieuwe telmethode
- Verwerving maatschappelijke bekendheid en waardering
- Voortzetten van de tellingen

Om deze speerpunten te realiseren zijn in 2007 een allerlei activiteiten georganiseerd. Deze activiteiten worden hieronder nader toegelicht. In 2006 was de introductie van beschermende maatregelen bij bollentelers ook een belangrijk speerpunt. Het betrof hier maatregelen die met name gericht waren op het aanleggen van kruidenstroken en natuurvriendelijke oevers, om het voedselaanbod voor de bollenvogels te versterken. De bollentelers bleken in 2006 nog weinig enthousiast om dit soort maatregelen op hun bedrijf te introduceren. Hierbij moet worden opgemerkt dat de overheid voor dit soort maatregelen in de Duin- en Bollenstreek ook totaal geen vergoedingen verstrekt, dit in tegenstelling tot andere gebieden. Daarom richt het project zich in 2007 ten aanzien van beschermende maatregelen op extra voorlichting voor bollentelers over kruidenstroken en natuurvriendelijke oevers en wordt daarnaast extra aandacht gevraagd voor de vergoedingenproblematiek bij beleidsmakers.

2.1 Startbijeenkomst 2007

In 2007 zijn met medewerking van de KAVB (branchevereniging voor de bloembollensector) opnieuw alle leden van de kring Bollenstreek benaderd om deel te nemen aan het Bollenvogelproject II. Dit leverde 15 nieuwe aanmeldingen op. Via de lokale pers is ook dit jaar weer een oproep gedaan naar bewoners in de regio om als vrijwillige vogelteller aan de slag te gaan (bijlage 1). Dit leverde 11 nieuwe aanmeldingen op. In het totaal neem nu 50 bollentelers en 38 vrijwillige tellers deel aan het bollenvogelproject (bijlage 2).

Op dinsdag 27 februari is het tweede projectjaar officieel van start gegaan. Tijdens de jaarlijks terugkerende startbijeenkomst is aan de bloembollentelers en vogeltellers uitleg gegeven over de activiteiten in het nieuwe teljaar. Een belangrijke verandering ten opzichte van 2006 was de introductie van een verbeterde telmethode, volgens de SOVON richtlijnen. Tijdens de startbijeenkomst is deze nieuwe aanpak uitgebreid toegelicht. Na de pauze was er een lezing met dia's van Cor Smit, veldmedewerker van de agrarische natuur- en landschapsvereniging West-Friesland. Hij verhaalde uitgebreid over zijn ervaringen met broedvogeltellingen op de bollenpercelen van Noord-Holland.

Figuur 2.1: Gele kwikstaart in narcissenveld.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

2.2 Inloopmiddag en extra bijeenkomst nieuwe tellers

In 2007 zijn de nieuw aangemelde bedrijven bezocht door het projectteam. Tijdens deze bedrijfsbezoeken is extra uitleg gegeven over het project en is aangegeven wat de tellers precies komen doen op de bedrijven. De nieuwe percelen zijn toegevoegd op de overzichtskaart van het gebied (figuur). Alle percelen zijn vervolgens opnieuw geclusterd en toegewezen aan de verschillende vogeltellers. Een aantal nieuwe vogeltellers is gelijk zelfstandig aan de slag gegaan en een aantal is eerst gekoppeld aan een ervaren vogelteller om ervaring op te doen. De tellers ontvingen thuis een pakket met daarin:

- Overzichtskaart met toegewezen percelen
- Telformulier 2007 (Bijlage 3)
- Invulkaart per perceel om de ter velde staande gewassen op in te vullen
- Een vijftal invulkaarten per perceel om de verplichte soorten op in te vullen
- Een vijftal invulkaarten per perceel om de facultatieve soorten op in te vullen
- Geplastificeerd overzicht van nieuwe telrichtlijnen en een beschrijving van de bijzonderheden per vogelsoort (Bijlage 4)

Op dinsdag 20 maart is nog een extra inloopmiddag georganiseerd bij het PPO in Lisse. Tijdens deze middag konden de vogeltellers vragen stellen. Tijdens deze middag kwamen 5 tellers langs. Zij stelden met name vragen over indeling van de percelen. Voor de meeste tellers was het nieuwe telpakket direct duidelijk en was de inloopmiddag dus overbodig.

Na de startbijeenkomst en de inloopmiddag vonden er nog steeds nieuwe aanmeldingen plaats van vrijwillige tellers. Omdat we deze mensen ook nog graag in het project wilden betrekken is voor hun is op dinsdag 17 april een extra bijeenkomst georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst werd uitleg gegeven over het project en de telmethode. Deze nieuwe tellers zijn vervolgens gekoppeld aan ervaren tellers, zodat zij in 2007 hun eerste telervaringen op konden doen. Enkele nieuwe tellers hebben direct eigen percelen toegewezen gekregen waardoor ze meteen individueel aan de slag konden.

De resultaten van de tellingen worden in hoofdstuk 3 besproken.

Figuur 2.2: Gele kwikstaart.

2.3 Veldexcursies

2.3.1 Veldexcursie Zuid-Holland

Op zaterdag 31 maart is er voor de vogeltellers een veldexcursie in de Duin- en Bollenstreek georganiseerd. Gestart werd in Lisse op de kruising Zwartelaan/Veeneburglaan/Loosterweg Noord. Door het aangrenzende gebied werd een wandeling gemaakt onder leiding van Louis van Trigt, één van de ervaren tellers die al jaren in dit gebied de bollenvogels waarneemt. Zo'n 20 mensen hebben deelgenomen aan de excursie.

Figuur 2.3: Veldexcursie op zaterdag 31 maart 2007

Fotos: Stefanie de Kool

2.3.2 Veldexcursie Noord-Holland

Tijdens de startbijeenkomst gaf Cor Smit, veldmedewerker van de agrarische natuur- en landschapsvereniging West-Friesland, een lezing met dia's over zijn ervaringen met broedvogeltellingen op de bollenpercelen van Noord-Holland. Tijdens deze bijeenkomst nodigde hij de aanwezigen uit voor een veldexcursie naar broedvogelgebieden in Noord-Holland. Zaterdag 30 juni verzorgde hij een veldexcursie naar de Weide Meer tussen Spierdijk en Opdam gaan. Dit is een natuurontwikkelingsgebied dat 3 jaar

geleden is aangelegd. Daarnaast werd een tweede locatie bezocht die vrij recentelijk is aangelegd. Het betreft de verkaveling van Hensbroek, een natuurontwikkelingsgebied dat in samenwerking met boeren wordt uitgevoerd. Hieronder het verslag van een van de deelnemers.

Verslag Vogelexcursie Noord-Holland, Jelle van Dijk 01-07-07

Op zaterdag 30 juni vertrokken 12 leden van Geestgrond naar Obdam om daar twee nieuwe natuurgebieden te bezoeken. Bij het eerste gebied, Meerweijde geheten, stond Cor Smit al op ons te wachten. Vol enthousiasme vertelde Cor, gepensioneerd bollenkweker en actief natuurbeschermer, hoe dit natuurgebied was ontstaan en hoeveel invloed hij met zijn groep vrijwilligers bij de inrichting van dit gebied had gekregen. Zo waren er diepe en ondiepe delen aangelegd, waren broedeilandjes met schelpen gerealiseerd en was een vandalismebestendig (ijzeren) vogelkijscherm neergezet. Het gebied was gedeeltelijk toegankelijk gemaakt voor wandelaars, maar op zodanige wijze dat vogels weinig gestoord worden. Van de vogels die we zagen maakten de prachtige zwart-witte Kluten met hun jongen de meeste indruk. Daarnaast zagen we veel Visdiefjes, enkele Bergeenden, 2 Aalscholvers, 12 Kleine Mantelmeeuwen, 3 Grutto's en 1 Torenavalk.

Op weg naar het tweede gebiedje stopten we bij een gezellig café in Wogmeer. Hier lieten we ons koffie, broodjes en appeltaart goed smaken. Een kilometer verderop lag het tweede gebiedje. Duidelijk was dat dit heel recent was aangelegd (veel klei aan je schoenen) en dat de invloed van Cor Smit hier veel minder was geweest. Zo was op twee plaatsen een hardhouten loopbrug door een open plas aangelegd! Ook de broedeilandjes waren via een landtong veel te dicht te benaderen. Zulke dingen ontstaan als de landschapsarchitect een waterberging als dit gebied een beetje leuk wil inrichten zonder een deskundige vogelkenner in te schakelen. We zagen hier Grauwe Ganzen, Nijlganzen, Kluten, Kieviten, Witte Kwikstaarten en een Holenduif. Al met al een gezellige, maar bovenal leerzame en inspirerende ervaring!

2.4 Minisymposium voor beleidsmakers

Het Bollenvogelproject won op 10 maart 2007 een prijs in het landelijke project "Boerenland Vogelland." De voorzitter Jan Hooegeven van de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond mocht een cheque van 5000 euro in ontvangst nemen. De prijsvraag vormde het startschot van het grote landelijke project "Boerenland Vogelland". Doel daarvan is het veiligstellen van de toekomst van boerenlandvogels. Er waren prijzen te verdelen in vier categorieën. Het project Bollenvogels won de tweede prijs in de categorie Beleidsbeïnvloeding. Het bollenvogelproject heeft het bedrag van 5.000 euro ingezet om beleidsmakers bekend te maken met bollenvogels.

Er is een informatiepakket samengesteld voor diverse beleidsmakers van o.a. de Provincie Zuid-Holland, de gemeenten in de Duin- en Bollenstreek, het Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland en stichting Hou 't bloeiend. Dit informatiepakket bestond uit een beschrijving van de activiteiten die plaatsvinden in het project Bollenvogels (2006-2008) en een overzicht van de telresultaten. Om dit informatiepakket aan de beleidsmaker te presenteren is er op 5 juni 2007 een minisymposium getiteld "Duin- en Bollenstreek: een landschap voor Bollenvogels" georganiseerd. Naast de beleidsmakers zijn nog een groot aantal andere organisaties uitgenodigd voor deze bijeenkomst. Tevens waren de bollentelers en vrijwillige tellers uit het project uitgenodigd.

Het symposium werd geopend door Jan Hoogeveen, de voorzitter van de ANLV Geestgrond. Vervolgens hield Jelle van Dijk, SOVON teller bij de Natuur- en vogelbescherming Noordwijk, een inleiding met dia's getiteld: "Het belang van de Bollenstreek voor Bollenvogels". Hij maakte duidelijk waarom de Duin- en Bollenstreek interessant is voor bepaalde broedvogelsoorten en hij deed verslag van zijn ervaringen als teller in het gebied. Pieter Balkenende van Landschapsbeheer Zuid-Holland heeft vervolgens een PowerPoint presentatie gegeven over het Bollenvogelproject. Hierin kwamen de activiteiten en resultaten van het project aan de orde. Na deze twee inleidingen werd er gediscussieerd over het project onder leiding van de voorzitter, Jan Hoogeveen. Tijdens de discussie kwamen onder andere de onderstaande punten aan de orde die aandacht:

- Hoogheemraadschap van Rijnland financiert alleen de aanleg van natuurvriendelijke oevers in Zuid-Holland, voor het beheer zijn echter geen subsidies te verkrijgen. ANLV Geestgrond moet dialoog aangaan met Hoogheemraadschap om te kijken of er ten aanzien van het beheer ook zaken te regelen zijn.
- De Duin- en Bollenstreek valt niet in een beheersgebied van de Provincie Zuid-Holland, hierdoor kunnen de agrariërs in de streek geen gebruik maken van de subsidie agrarisch natuurbeheer (SAN) / Programma Beheer. Zij komen dus niet in aanmerking voor weidevogelvergoedingen of vergoedingen voor akkerrandenbeheer. De omvorming van Programma Beheer in Zuid-Holland biedt een uitgelezen kans om ook pakketten voor de Duin- en Bollenstreek te introduceren. ANLV Geestgrond moet hier zorg voor dragen.
- Bij nieuwe woningbouwlocaties en industrieterreinen moet meer rekening gehouden worden met het landschap. Mogelijk kunnen de boeren en tuinders in de omgeving een rol vervullen bij het compenseren van groen. Hiervoor moeten zij dan echter wel een vergoeding krijgen.

Na de pauze ging het programma buiten verder, waar Nathalie Reijers van het Praktijkonderzoek Plant en Omgeving een excursie langs natuurvriendelijke oevers begeleidde.

- ① Niks, gangbaar beheer
- ② Niks, natuurvriendelijk beheer
- ③ Kruidenmengsel, nv beheer
- ④ Inheemse bepl, nv beheer
- ⑤ Cultuur bepl, gb beheer
- ⑥ Inheems & cultuur bepl.
- ⑦ Inheemse bepl, nv beheer (smalle oever)
- ⑧ Cultuur bepl, gb beheer (smalle oever)
- ⑨ Inheems & cultuur bepl.(smalle oever)
- ⑩ Inheemse houtige beplanting

Figuur 2.4: Overzichtskaart van de PPO proeftuin in Lisse, waar verschillende combinaties van beplantingen in de slootkanten worden onderzocht.

Tijdens deze excursie werd aangegeven dat natuurvriendelijke oevers een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het voedselaanbod voor de bollenvogels. PPO Bloembollen doet onderzoek naar de mogelijkheden van het gebruik van oeverbeplantingen langs de sloten van bollenpercelen. Verschillende inrichtingsvarianten zijn zo aangelegd dat er geen areaalverlies optreedt maar wel een fleurige en aantrekkelijke slootkant ontstaat. Het bollenlandschap wordt daardoor attractief voor telers, burgers, toeristen, recreanten en bollenvogels. De middag werd afgesloten met de overhandiging van het informatiepakket en een borrel. Zo'n 30 mensen namen deel aan het minisymposium. Van de genodigden die niet aanwezig waren heeft een selectie van 44 per post het informatiepakket toegezonden gekregen. Daarnaast zijn er een aantal persberichten verschenen rondom het minisymposium (zie bijlage 5, 6 & 7) en was het Leidsch dagblad aanwezig tijdens het minisymposium, zie onderstaand krantenartikel.

Zeldzame soorten gedijen tussen tulpen, hyacinten en narcissen

De 'bollenvogel' wordt een begrip in de streek

DOOR PAUL DE VLEIEGER

LISSE/BOLLENSTREEK - Bloembollenvelden zijn niet alleen belangrijk als productiegrond en als toeristische attractie, ze zijn ook belangrijk voor de natuur. Die boodschap werd gistermiddag volop uitgedragen tijdens een mini-symposium van de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond in Lisse. Centraal op de bijeenkomst: de bollenvogel.

Het is even wennen. Waar de bollenteelt voorheen toch vooral werd geassocieerd met de gifspuit, blijken de velden ineens bijna als een natuurgebied te kunnen worden beschouwd. Ze zijn in elk geval een voortreffelijk rust- en broedgebied voor verschillende vogelsoorten. En daar zitten ook enkele zeldzame tussen. De veldleeuwerik bijvoorbeeld, was ooit een zeer veel voorkomende broedvogel in Nederland. Inmiddels staat hij op de rode lijst van bedreigde soorten en wordt het dier op graslanden nauwelijks meer gesignaleerd. Maar waar is de om zijn goddelijke gezang belendstaande vogel nog wel volop te zien en te horen? Precies, in de bollenvelden. Omdat daar wel tot ver in juni rust heerst in het gewas en hij daar ongestoord twee nesten jongen kan grootbrengen.

De lotgevallen van de leeuwerik konden worden opgetekend uit de mond van Jelle van Dijk van de Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Hij was een van de sprekers op het symposium in Lisse. Beleidsmakers, ambtenaren, vogelaars, bollentelers en andere geïnteresseerden kwamen in het gebouw van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) bijeen om kennis te maken met het project 'Bollenvogels' van Landschapsbeheer Zuid-Holland. Althans, dat was de bedoeling. Met name de beleidsmakers – raadsleden, werkhouders – schitterden echter door afwezigheid. „Een leermomentje voor ons”, aldus Geestgrond-voorzitter Jan Hoogveen. „Die mensen werken gewoon. Volgende keer organiseren we dit in de avonduren.”

De circa dertig mensen die er wel waren, kregen te horen dat dankzij het project 'Bollenvogels' steeds duidelijker wordt hoe belangrijk de velden voor deze dieren zijn. Sinds enkele jaren telt een groep van ongeveer veertig vrijwilligers – volgens een beproefd systeem dat dubbelstellingen voorkomt – het aantal broedvogels op de tulpen-, narcissen- en hyacintenvelden. Vijftig bollentelers in de hele streek verlieten daaraan inmiddels hun medewerking. Op hun velden ontdekten de vrijwilligers in 2006 in totaal 77 verschillende vogelsoorten. Topper was de veldleeuwerik met 93 broedparen, maar ook de gele kwikstaart (60), scholekster (56), Kievit (54) patrijs (44) en tureluur (14) gedijen tussen de bloemen. Deze soorten worden daarom bollenvogels genoemd. Dat woord bestaat eigenlijk nog maar kort, maar volgens Pieter Balkenende van Landschapsbeheer Zuid-Holland wordt de term meer en meer een begrip in de streek. En dat is precies de bedoeling.

Met name op de grote aaneengesloten bollenpercelen hebben de vogels het naar hun zin. Het gebied ten noorden van Keukenhof – rond de Zwarte laan en de Hyacintenaan, op het grensgebied van Lisse en Hillegom – is daar een mooi voorbeeld van. Dit gebied is open en niet 'verrommeld' met schuurtjes, kassen of andere bouwels en biedt daarom de bollenvogels de rust en ruimte die ze zoeken. Vandaar dat juist daar in 2006 de meeste broedparen werden geteld.

En andere voor de vogels belangrijke eigenschap van dit gebied is dat er veel sloten en slootjes liggen. En die slootkanten en bermen zijn belangrijk omdat de vogels daar hun voedsel vinden. Een vogelvriendelijk beheer van die oevers en bermen door de telers is daarbij van belang. Dat wil zeggen: niet te vroeg en te vaak maaien en het maaisel afvoeren, zodat de grond 'schraal' blijft en er een kruidenachtige vegetatie ontstaat.

De kwekers ervan overtuigen dat ze de bermen en oevers ruig moeten houden, is een van de doelen die Landschapsbeheer Zuid-Holland, ABLV Geestgrond en PPO zich voor de komende tijd hebben gesteld. Maar, zo luidde een van de conclusies die de deelnemers aan het symposium trokken, daar zou wel een financiële vergoeding voor de kwekers tegenover moeten staan. Want het lied van de veldleeuwerik hoog in de lucht mag dan prachtig klinken, geld blijft toch een belangrijke prikkel om aan projecten als 'Bollenvogels' mee te werken.

Na afloop van het minisymposium over bollenvogels maakten de deelnemers een excursie langs de verschillende natuurvriendelijke oevers die rond het gebouw van PPO zijn aangelegd. FOTO DICK HOGEWONING

Figuur 2.5: Krantenartikel uit Leidsch dagblad (6 juni 2007) met een verslag van het minisymposium voor beleidsmakers.

2.5 Evaluatiebijeenkomst

Op dinsdag 20 november vond de jaarlijks terugkerende evaluatiebijeenkomst met de bloembollentelers en vogeltellers plaats. Doormiddel van een PowerPoint-presentatie werden de telresultaten van 2007 bekend gemaakt aan de ongeveer 30 aanwezigen. De nieuwe telmethode werd geëvalueerd en de aanpak voor 2008 besproken. Hieronder worden een aantal opmerkingen en suggesties gegeven die tijdens de evaluatiebijeenkomst naar voren kwamen:

- Het tellen wordt door een aantal deelnemers als 'leuker' ervaren vanwege de nieuwe telmethode. Men heeft het gevoel zinvoller bezig te zijn.
- Laat zowel verplichte als facultatieve soorten op 1 veldkaart zetten. Vervolgens werken met twee kleuren, dus bijvoorbeeld blauw voor de verplichte en zwart voor de facultatieve
- Wat betreft het installeren van een werkgroep wordt gevraagd hoeveel uren het ongeveer kost. Door inzicht te geven in het aantal uren zullen mensen eerder geneigd zijn zich beschikbaar te stellen.
- Om de betrouwbaarheid te verhogen werd gesuggereerd om uitwisseling te bewerkstelligen. Dat wil zeggen bijvoorbeeld eens bij elkaar in 'de keuken' kijken. Mogelijkheid is om koppels of drietallen te vormen waarbij uitwisseling dan mogelijk is.

- Opmerking aanvullend: probeer enkele jaren zo uniform mogelijk te tellen dit levert de meest betrouwbare gegevens op. Dus niet wisselen van percelen.
  - In lelies broeden vrijwel geen vogels.
  - Wat betreft tulpen werd het volgende opgemerkt: Er is verschil in vroege en late en hoge en lage tulpen. Het lijkt wel of de vogels van te voren al aanvoelen welke tulpen laag blijven. In de vroege botanische dus lage tulpen worden de meeste vogels gevonden.
  - Sommige tellers geven aan veldkaarten best zelf te willen gaan interpreteren
  - Een aantal tellers geeft aan in 2008 bereid te zijn om ondersteuning te bieden in de werkgroep
- Na de pauze gaf Stef Strik, van IVN Alphen aan de Rijn, een diaprojectie over roofvogels. Een aantal tellers had aangegeven in 2008 om verschillende redenen geen tellingen meer te willen uitvoeren. Zij werden aan het eind van de bijeenkomst bedankt en zij mochten als afscheidscadeau een fotoschilderij met daarop de veldleeuwerik in ontvangst nemen. De avond werd afgesloten met een borrel.

Figuur 2.6: Kievit in slootkant langs tulpenveld.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

2.6 Klankbordgroepbijeenkomst

Donderdag 22 november vond de bijeenkomst met de klankbordgroep plaats. Bij deze bijeenkomst waren Jelle van Dijk (Natuur- en vogelbescherming Noordwijk), Arie van de Lans (KNNV de Bollenstreek), Aletta van der Zijden (Landschapsbeheer Zuid-Holland) en Jan Hoogeveen (ANLV Geestgrond) aanwezig. Met hen zijn de telresultaten van 2007, de nieuwe telmethode en de aanpak voor 2008 besproken. Hieronder worden een aantal opmerkingen en suggesties gegeven die tijdens de klankbordgroepbijeenkomst naar voren kwamen:

- Probeer op een bepaalde manier de kwekers en medewerkers van bollenbedrijven meer te betrekken bij de tellingen en probeer ze attent te maken op aanwezigheid van vogels. Dit kan door het ophangen van kaarten in de schuren of kantine waar de broedgevallen op worden ingetekend. In de weidevogelbescherming is dit gebruikelijk met behulp van *stalkaarten*.
- Met de kleine versnipperde percelen moeten we bedacht zijn op randeffecten. Eigenlijk zou je deze percelen niet moeten meenemen in je totaalstelling.

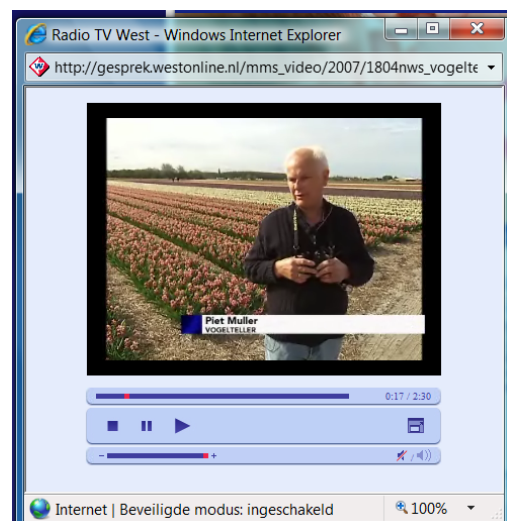
- Er wordt opgemerkt dat, ondanks dat we nu niks met de ter velde staande gewassen doen, dit wel hele interessante informatie is. Mogelijk kan hier een stagiaire voor worden ingezet. Het is een pittige klus waar binnen het project niet aan toe wordt gekomen.
- Kaarten moeten meer naast elkaar worden gelegd om te kijken of er koppeling is te maken tussen kleine versnipperde percelen.
- Voor de start van het project in 2008 moet een kritische blik worden geworpen op de kaart en bekeken worden waar valt te clusteren en waar welke tellers moeten worden ingezet.
- De periode van tellen is nog te kort om harde conclusies te trekken. Jelle van Dijk geeft, met zijn jarenlange tel ervaring in de Duin- en Bollenstreek, aan dat de Zilkerpolder-Zuid en de Hoogeveense polder de meest vogelrijke gebieden zijn.
- Om de tellingen uniformer te krijgen is het zinvol om tellers te laten uitwisselen met elkaar. Op deze manier kan men van elkaar leren.
- Optie is om telgegevens te laten interpreteren door de tellers zelf. Dit wordt binnen de klankbordgroep afgeraden mits dit heel sterk wordt gecoördineerd. Samenvatten van de kaartjes kunnen de tellers wel zelf doen, vervolgens door een gegevensverwerker of door de projectleiders het interpreteren.
- Natuurlijk Platteland West doet bepaalde zaken met GIS in samenwerking met de agrarische natuurverenigingen. Mogelijk is dit ook een mogelijkheid voor ANLV Geestgrond voor het bollenvogelproject, dit zal nader onderzocht moeten worden.
- Het zou nuttig zijn als er gegevens worden aangeleverd bij SOVON.
- Hou de focus bij de 6 belangrijkste soorten, en zoek met name in het bollenland.
- Mogelijk kan er ook iets met zwaluwen worden gedaan. Deze zijn ook erg afgenomen, echter met lichte maatregelen zou je deze terug kunnen krijgen.
- Vogelvriendelijke maatregelen zijn nog eens aangehaald, mogelijk kan hierover nog eens worden gecommuniceerd met de deelnemende bollenkwekers.
- Kopeinden worden onbepert gefreesd met een rotorkop-eg zodat er totaal geen kruidengroei meer mogelijk is en waardoor het voedselaanbod afneemt.
- Mogelijk kunnen de ruimere kopeinden worden ingezaaid met een bloemenmengsel en kan er ruimer gecommuniceerd worden over bloemrijke kruidenstroken.

2.7 Communicatie en media-aandacht

De eerder genoemd persberichten (bijlage 1, 5, 6 & 7) zijn door diverse media opgepakt en gepubliceerd. Daarnaast is er door tv west een filmpje gemaakt van Piet Muller, vogelteller uit bollenvogelproject, die op de bollenpercelen van Rudolf Uittenbogaard vogels aan het tellen is. Dit filmpje is april 2007 uitgezonden bij tv west (<http://verkeer.westonline.nl/nieuwsitem/6431>).

Figuur 2.7: Videoverslag van Piet Muller die enthousiast verteld over het tellen van vogels tussen de bollenvelden.

Daarnaast is er nog een leuk artikel verschenen in het Leidsch Dagblad over broedende visdiefjes en kokmeeuwen op het dak van het bollenexportbedrijf Kiepenkerl BV. Bodil Vinstorp en Jaap de Jong zijn hierbij geïnterviewd en gefotografeerd op het dak van het bedrijf (zie figuur 2.8).

Een hollenloods als ideaal visdiefjes-broedgebied

DOOR PAUL DE VLEGER

VOORHOUT - In Leiden worden ze horendol van meeuwen op het dak, maar er zijn ook plekken in de regio waar ze er zelfs blij van worden. Bijvoorbeeld bij het bollenexportbedrijf Kiepenkerl aan de 's Gravendamseweg in Voorhout. Op een gedeelte van het dak van de enorme loods broeden zelfs twee soorten. Een kolonie kokmeeuwen en een kolonie visdiefjes nestelen er zij aan zij.

Voor de aanwezigheid van die laatste soort is opmerkelijk. Visdiefjes zijn weliswaar niet echt zeldzaam, maar de verschijning van zo'n ranke sterm met z'n opvallende zwaluwstaart is toch wel zo bijzonder dat het bij een gemiddelde vogelaar het hart even sneller doet kloppen. Zo ook bij Jaap de Jong uit Voorhout. De gepensioneerde melkcontroleur doet als liefhebberij vogeltellingen voor het project 'Bollenvogels' van Landschapsbeheer Zuid-Holland en hij ontdekte de visdiefjes op het dak van Kiepenkerl. Met collega-vrijwilliger Bodil Vinstorp nam hij er gistermorgen een kijkje. Onder luid protesterend gekrijs van de vogels, die hoog boven de loods cirkels bleven draaien, telden De Jong en Vinstorp 24 nesten: 13 van kokmeeuwen en 11 van visdiefjes.

Eigenlijk houden De Jong en Vinstorp voor Landschapsbeheer Zuid-Holland alleen de vogels in de gaten die in de bollenvelden broeden. „Veldleuwerk, patrijs, gele kwikstaart, scholekster, tureluur en Kievit“, somt Vinstorp zonder aarzeling op. De dertig jaar geleden naar Nederland geëmigreerde Deense werkte tot voor kort bij een uitgeverij, maar ontdekte na haar vut in het vogelen een leuke hobby. „Heerlijk om buiten in het veld te zijn en te speuren naar die beesten. En het is nog voor een nobel doel ook.“

Dat nobele doel is het beschermen van de zeldzame vogelsoorten in de bollenvelden. Door precies bij te houden welke vogels er huizen en daar vervolgens zoveel mogelijk ruchtbaarheid aan te geven, wordt alweer een reden aangedragen om toch vooral zuinig te zijn op de bollenvelden in de streek. Namens

Vogeltellers Bodil Vinstorp en Jaap de Jong bij een van de visdiefjesnesten op het dak van bollenexportbedrijf Kiepenkerl.

FOTO HENK BOUWMAN

Stichting Landschapsbeheer Zuid-Holland zijn in het voorjaar zo'n dertig vogeltellers op pad. Een kleine veertig telers in de Bollenstreek hebben toestemming gegeven om op hun land de vogels in de raten te houden. Niet alle bollenwekkers doen daar aan mee, want mensen die niets moeten hebben van pottenlujkers op hun land hou je natuurlijk altijd.

Harry Prins, directeur van Kiepenkerl en dus de gastheer van de visdiefjes en kokmeeuwen, heeft er geen moeite mee. De vogeltellers geeft hij alle ruimte en ook de vogels zelf zijn welkom. Hij vindt het zelfs prachtig, die onverwachte gasten op zijn dak. Samen met echtgenote Ellie heeft hij zondag nog een uur of anderhalf op de loods gezeten om de vogels te bekijken. „Als je er opklimt, vliegen ze weg, maar als je dan rustig in een hoekje gaat zitten, komen ze vanzelf weer terug. Eerst de kokmeeuwen, want die zijn het minst schuw. Later ook

de visdiefjes. „Prachtig“, zegt Prins. „Hier genieten wij van“, valt zijn vrouw Ellie Prins hem bij. „We hebben bijvoorbeeld ook een koolmezenest in een stapel siertegels in onze tuin. Hier is zo'n mooi gezicht: om die vader- en moedermees af en aan te zien vliegen met voedsel voor het kleine grut.“

Echte vogelliefhebbers dus, die Prins en Prins. Een grote volière met zebravinken in de achtertuin van hun huis, dat naast de bollenloods staat, illustreert dat

cens te meer. „Die“, wijst Ellie Prins naar het hok met de vrolijk kwetterende, bontgekleurde vogeltjes, „die fokken maar aan. Als guppen. Maar gelukkig kan ik de jonge aanwas slijten aan dierenwinkels in de buurt.“

De jonge visdiefjes en kokmeeuwen die binnenkort op het dak van Kiepenkerl uit het ei breken, wacht uiteraard een ander lot. Niets wordt de dieren in de weg gelegd om, eenmaal grootgebracht met visjes uit de sloten rond de loods, het lucht-

ruim te kiezen en de wijde wereld in te trekken. Als ze tenminste van de kauwen – die even verderop een nest hebben gebouwd in een grote metalen kunststulp op het dak van buurman Unex – de kans krijgen groot te worden. „Die kauwen zijn echte rovers“, zegt Harry Prins. „Ze zijn gek op eieren en kuikens. Soms zien we complete veldslagen in de lucht als de meeuwen de kauwen van hun snede plannen proberen te weerhouden.“

Figuur 2.8: Jonge vogels op het dak van bollenbedrijf Kiepenkerl.

Fotos: Bodil Vinstorp

Naast deze media aandacht zijn er binnen het project twee nieuwsbrieven verschenen in juni en oktober 2007. Via deze nieuwsbrief worden de vogeltellers en bollentelers op de hoogte gehouden van de laatste ontwikkelingen binnen het project (bijlage 8).

Figuur 2.9: Gele kwikstaart.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

3 Tellingen 2007

3.1 Nieuwe telmethode

In 2007 zijn we van start gegaan met een nieuwe telmethode. Deze nieuwe telmethode is gebaseerd op de SOVON telrichtlijnen. Deze richtlijnen worden landelijk gebruikt, hierdoor zijn onze telresultaten straks vergelijkbaar met resultaten uit andere gebieden in Nederland. Hieronder wordt kort beschreven hoe de nieuwe telmethode werkt.

Elke teller ontvangt voor elk perceel dat geteld wordt een vijftal veldkaarten, 1 voor elk bezoek. De teller gaat vervolgens rond de vijf keer verspreid over het broedseizoen (begin april - half juni) het veld in om te inventariseren. Voor elk perceel gebruikt de teller per bezoek 1 veldkaart waarop de soorten worden aangegeven. Elke soort heeft een eigen afkorting (tabel 3.1) en met de symbolen uit tabel 3.2 kan worden aangegeven in welke hoedanigheid de soort is waargenomen.

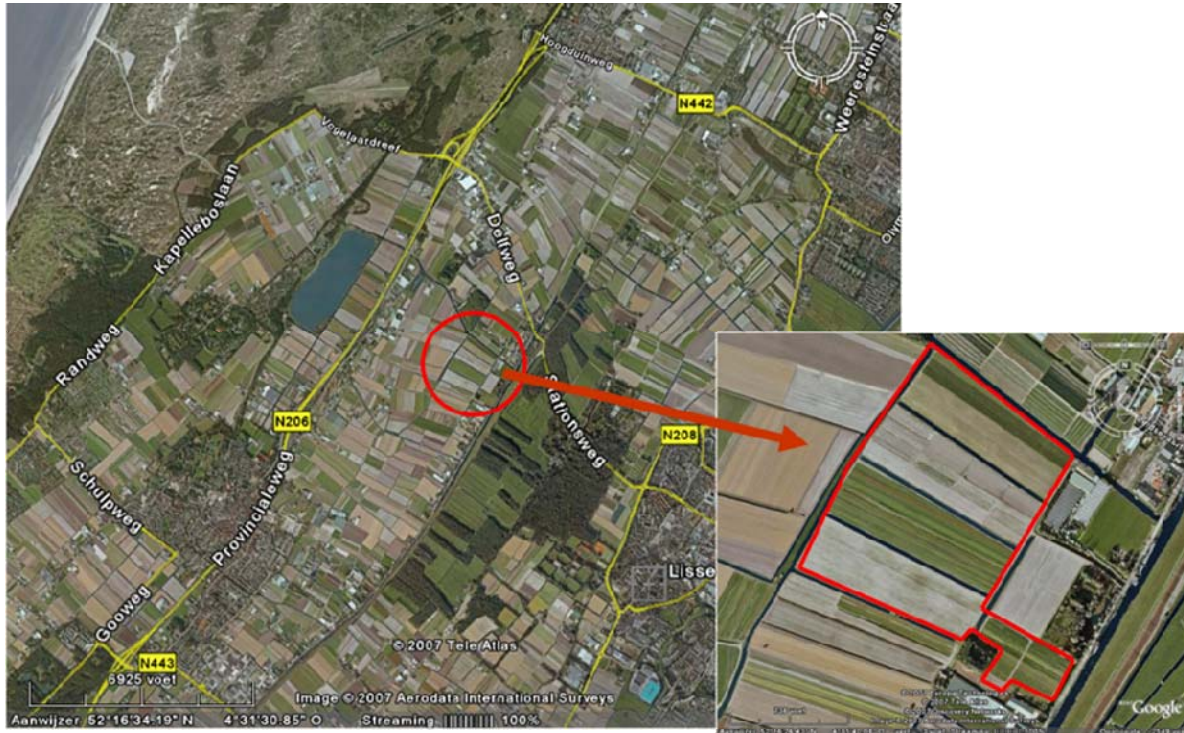
Tabel 3.1: Gehanteerde afkortingen voor de geïnventariseerde vogelsoorten.

Verplichte soorten:		Facultatieve soorten:	
Patrijs	Pa	Krakeend	KrE
Scholekster	Sc	Slobeend	SE
Kievit	Ki	Zomertaling	ZT
Tureluur	Tu	Kuifeend	KE
Veldleeuwrik	VI	Grutto	Gr
Gele kwikstaart	GKw	Kleine plevier	KPI
		Visdief	VD

Tabel 3.2: Symbolen om aan te geven in welke hoedanigheid de soort is waargenomen.

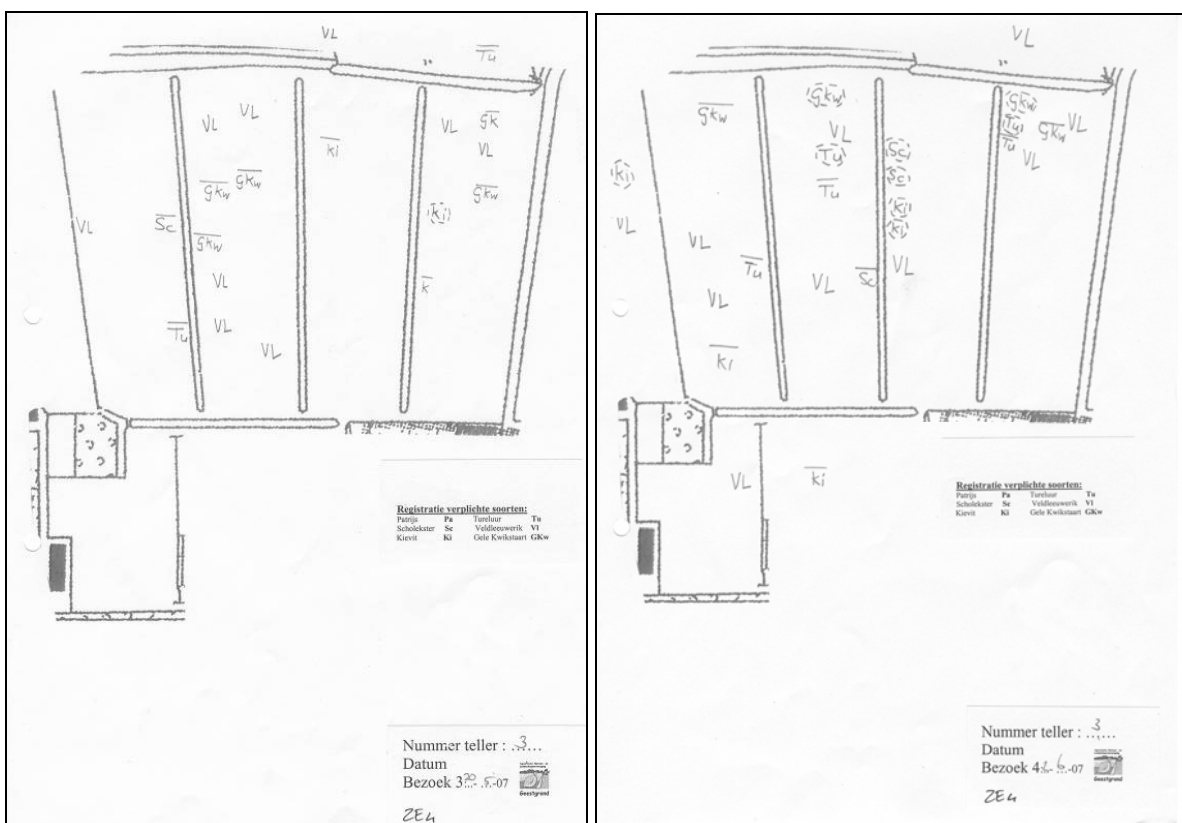
<u>Sc</u>	Streep boven: waarneming van volwassen individuen in geschikt broedbiotoop
<u>Sc</u>	Streep onder: waarneming van paren in geschikt broedbiotoop
Sc	Alleen afkorting: territorium indicerende waarneming in broedbiotoop
(Sc)	Onderbroken cirkel: nest indicerende waarneming
⊙	Cirkel: nestvondst

In de volgende figuren wordt het voorbeeld gegeven van de inventarisatie van perceel ZE4 van de familie Zeestraten, gelegen in de Hoogeveense polder (figuur 3.1). Dit perceel wordt geteld door Louis van Trignt (teller nr. 3, figuur 3.2).

Figuur 3.1: Ligging van perceel ZE4 in de Hogeveense polder.

Figuur 3.3 toont de veldwaarnemingen die Louis van Trigt heeft gedaan tijdens het derde en vierde bezoek aan het perceel.

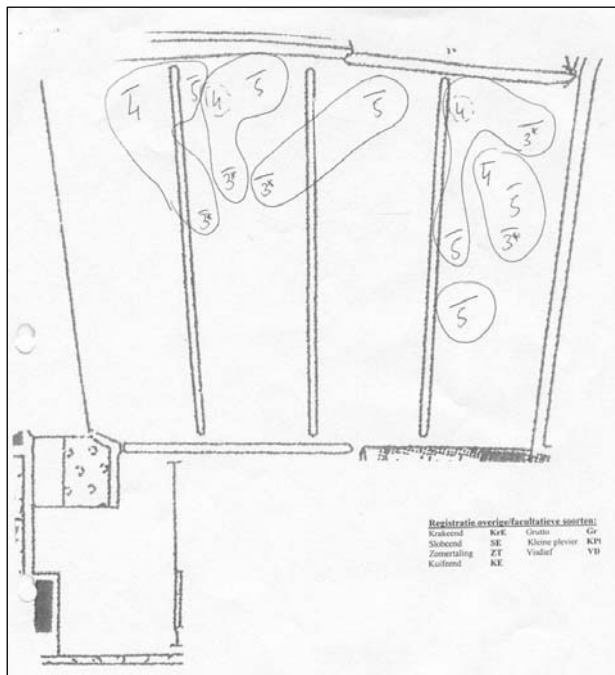

Figuur 3.2: Ingevulde veldkaarten van het derde en vierde veldbezoek aan perceel ZE4.

Figuur 3.3: Teller Louis van Trigt aan het waarnemen in het veld.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

Figuur 3.4: Soortkaartje van de gele kwikstaart, perceel ZE4.

Na de vijf veldbezoeken zijn de veldkaarten door Louis opgestuurd naar het PPO, waar ze vervolgens zijn vertaald naar aantallen territoria per bollenvogelsoort. Om tot aantallen territoria te komen worden de veldkaartjes eerst omgezet in soortkaartjes. Dit houdt in dat er voor elke vogelsoort een apart kaartje wordt gemaakt waarop de waarnemingen van die soort worden aangegeven met een cijfer. Het cijfer geeft aan bij het hoeveelste bezoek de soort is waargenomen. Daarnaast worden ook de symbolen overgenomen van de veldkaarten die de hoedanigheid waarin de soort is waargenomen weergegeven. In figuur 3.4 wordt het voorbeeld gegeven van de soortkaart voor de gele kwikstaart.

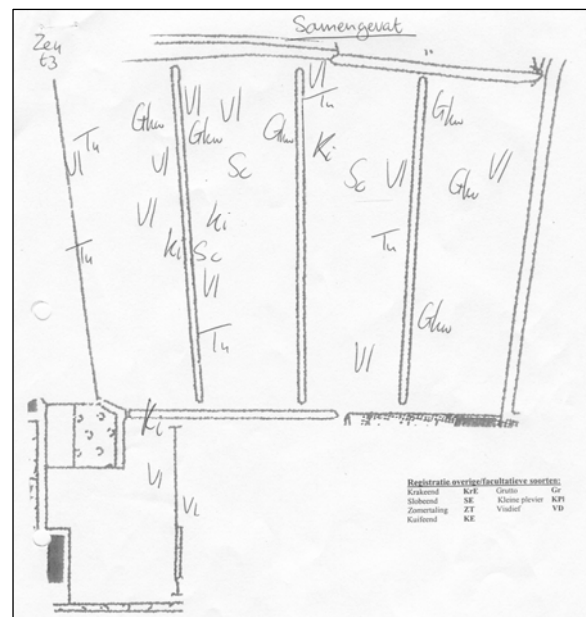
Wanneer de vijf veldbezoeken zijn aangegeven op het soortkaartje wordt gekeken of de waarnemingen geldig zijn. SOVON geeft richtlijnen om dit te bepalen (tabel 3.3).

Tabel 3.3: SOVON richtlijnen om te bepalen of een waarneming geldig is.

Vogelsoort	Afkorting	Fusieafstand (m)	Geldige waarnemingen				
			Volwassen individu in broedbiotoop	Paar in broedbiotoop	Territoriumindicierend	Nestindicerend	Nesten tellen
Patrijs	Pa	500			X	X	X
Patrijs	Pa	500	X	X			X
Scholekster	Sc	1000		X	X	X	X
Kievit	Ki	1000	♂	X	X	X*	X
Tureluur	Tu	1000			X	X	X
Tureluur	Tu	1000	X	X			X
Veldleeuwerik	VI	300		X	X	X	X
Gele kwikstaart	GKw	300			X	X	X
Gele kwikstaart	GKw	300	X	X			X

Afkorting	Hoeveel geldige waarnemingen vereist?		
	In gehele periode	In periode tussen de datumgrenzen	Datumgrenzen
Pa		1	15 feb – 20 juni
Pa	2	1	15 feb – 20 juni
Sc	2	1	1 mei - 10 juni
Ki	2	1	10 apr – 10 mei
Tu	2	1	20 apr – 15 juni
Tu	2	1	15 mei – 15 juni
VI		1	1 apr – 15 juni
GKw		1	15 apr – 20 juli
GKw		1	1 jun – 20 juli

*Waarnemingen van ouders met dongsjongen zijn niet geldig in agrarisch gebied (flinke verplaatsingen).
Gebaseerd op: Van Dijk, A.J., 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Figuur 3.5: Overzicht van de waargenomen geldige territoria, perceel ZE4.

Vervolgens worden de waarnemingen geclusterd en wordt het aantal territoria bepaald. Dit gebeurt wederom op basis van de SOVON richtlijnen (tabel 3.3). Tot slot worden de territoria van alle soorten op een overzichtskaart gezet (figuur 3.5). Op perceel ZE4 zijn in het totaal 6 gele kwikstaarten, 12 veldleeuweriken, 5 tureluurs, 3 scholeksters en 4 kieviten waargenomen.

3.2 Resultaten tellingen 2007

In het totaal zijn van 24 (groepjes) tellers gegevens binnengekomen. Bij 1 teller is het tellen in 2007 door omstandigheden niet gelukt. In het totaal zijn 90 percelen goed geïnventariseerd (bijlage 9). Deze percelen beslaan een oppervlakte van in het totaal 727 hectare. Er is ongeveer 100 ha meer geïnventariseerd dan in 2006. In het totaal zijn er op deze 727 hectare 455 territoria van bollenvogels (veldleeuwerik, patrijs, gele kwikstaart, scholekster, tureluur, kievit) waargenomen (tabel 3.4). Het totale aantal waargenomen vogelsoorten op deze 727 hectare bedroeg 69 soorten (bijlage 10). De facultatieve vogelsoorten (Kraakeend, Slobeend, Zomertaling, Kuifeend, Grutto, Kleine plevier & Visdief) konden worden ingevuld op een apart telformulier. Niet alle tellers hebben deze facultatieve vogelsoorten consequent geïnventariseerd, deze vogels zijn dan ook niet meegenomen bij de analyse van de telresultaten.

Tabel 3.4: Totaal aantal waargenomen territoria van bollenvogels.

	Hectares	Patrijs	Scholekster	Kievit	Tureluur	Veldleeuwerik	Gele kwikstaart
2007	727 ha	43	57	87	19	157	92
2006	621 ha	44	56	54	14	93	60

Wanneer de telresultaten worden omgerekend naar dichtheden per 100 ha bollengrond kunnen ze worden vergeleken met de telresultaten van 2002, 2003 en 2006 (tabel 3.5). Uit de resultaten valt af te leiden dat de aantallen territoria van de scholekster en de kievit ongeveer gelijk zijn gebleven. Echter de gevonden aantallen territoria van de veldleeuwerik, patrijs, gele kwikstaart en tureluur zijn in vergelijking met 2002 en 2003 sterk gedaald. Hierbij moet worden opgemerkt dat in 2002 en 2003 in het totaal minder hectares zijn geteld en er op een aantal andere percelen is geteld dan in 2007 en 2006.

Tabel 3.5: Gemiddeld aantal territoria per 100 ha bollengrond

	2002	2003	2006	2007	Laagste aantal 2007	Hoogste aantal 2007
Patrijs	15	15	10	8	0	83
Scholekster	13	12	14	11	0	136
Kievit	13	14	12	16	0	240
Tureluur	9	17	3	2	0	26
Veldleeuwerik	34	39	16	18	0	128
Gele kwikstaart	24	23	12	14	0	143

Figuur 3.6: Gele Kwikstaart.

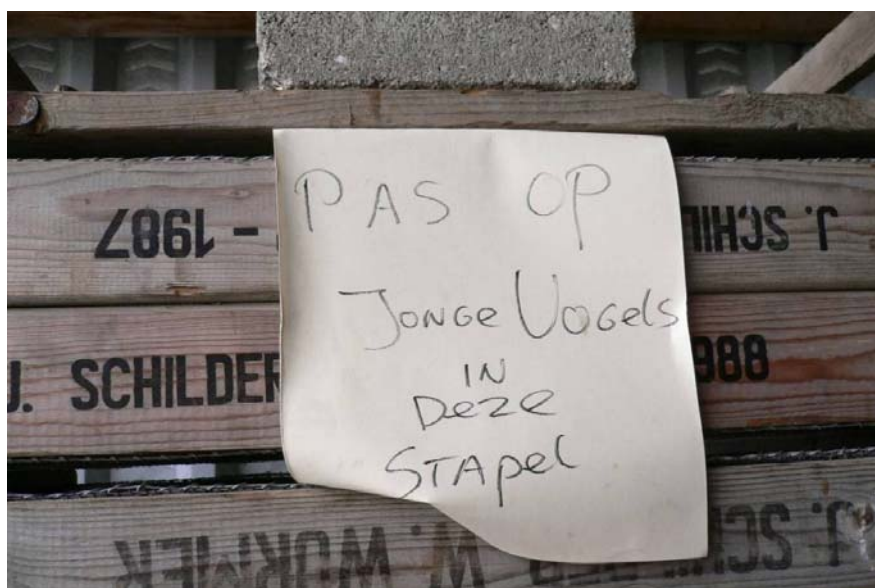
Foto: Bertina Berkheij, LBZH

Voor een nadere analyse van de telresultaten van 2007 hebben we de gegevens uitgesplitst naar verschillende gebieden in de Duin- en Bollenstreek (tabel 3.6). Er is gebruik gemaakt van de gebiedsindeling uit de Regiovisie Groen, Water en Landschap (Stichting Duinbehoud e.a., 2006).

Tabel 3.6: Aantal percelen en het bijbehorende aantal hectares waar in 2007 tellingen zijn verricht, uitgesplitst naar de contourgebieden uit de Regiovisie Groen, Water en Landschap (Stichting Duinbehoud e.a., 2006)

	Gebiedsindeling	Aantal getelde percelen	Aantal getelde hectares
	<i>Het open bollenlandschap</i>		
1	De Zilk Noord	5	74,9
2	Vogelenzang Oosteinde	1	8,4
3	De Zilk Zuid	7	51,0
4	Veenenburgerlaan	8	112,6
5	Bollengebied Langeveld	3	17,3
6	Oosterduinen	2	9,1
7	Hoogeveense polder	11	117,7
8	Noodzijderpolder Noord	1	4,7
9	Noodzijderpolder Zuid	4	55,9
10	Noordijkerhoutse Geest	0	0,0
11	Bollengebied tussen Voorhout en Lisse	26	142,2
12	Zwetterpolder en Leeweggebied	5	27,8
13	Vinkenveld Noord	1	7,2
14	Klinkenbergerpolder	3	22,9
	<i>De (cultuur)graslanden</i>		
19	Polder Hoogeweg / Elsgeesterpolder / Roodemolenpolder	4	24,8
	<i>De Natuurgebieden</i>		
23	Keukenhof en Lageveense polder	3	10,5
	<i>Overig</i>		
N	Buiten de gebiedsindeling vallend	6	40,4
	Totaal	90	727,4

In de volgende paragraaf worden resultaten van 2006 vergeleken met 2007.

Figuur 3.7: Nest witte kwikstaarten in bollenschuur. Foto: J. de Jong, vogelteller

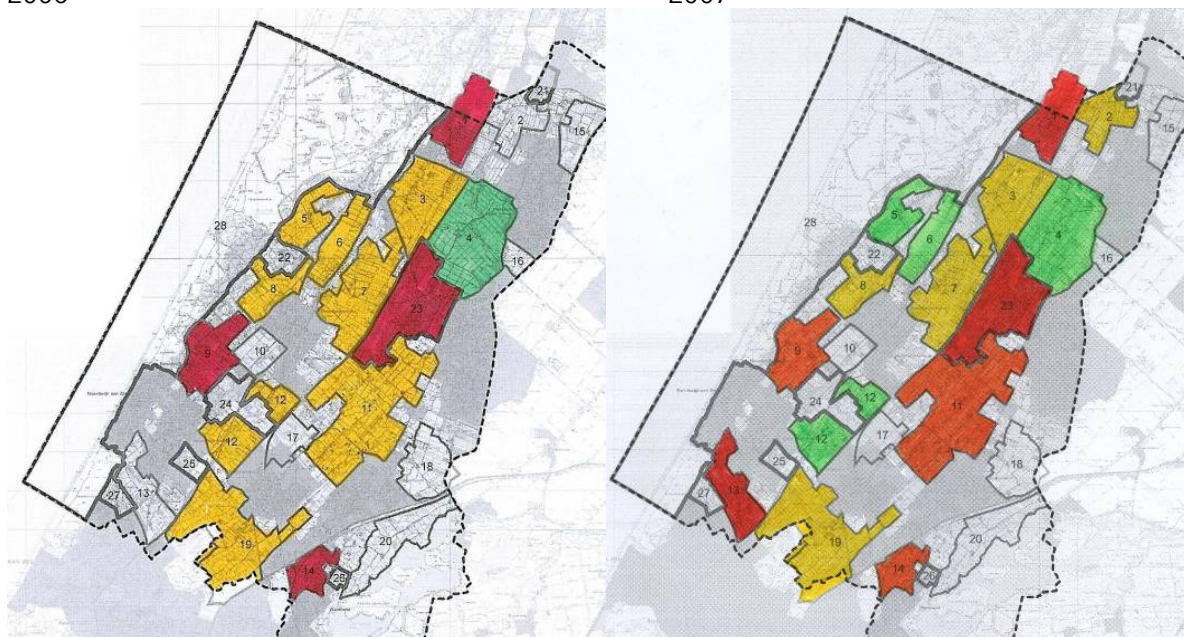
3.3 Resultaten 2006 ten opzichte van 2007

In figuur 3.5 zijn de gemiddelde dichtheden aan bollenvogels (gem. van de 6 soorten) in aantal territoria per 100 ha bollengrond per gebiedje op kaart weergegeven voor 2006 en 2007. Er is een indeling gemaakt in vijf verschillende klassen, met elk een eigen kleurcode.

Totaal

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-25	25-50	50-100	100-150	>150

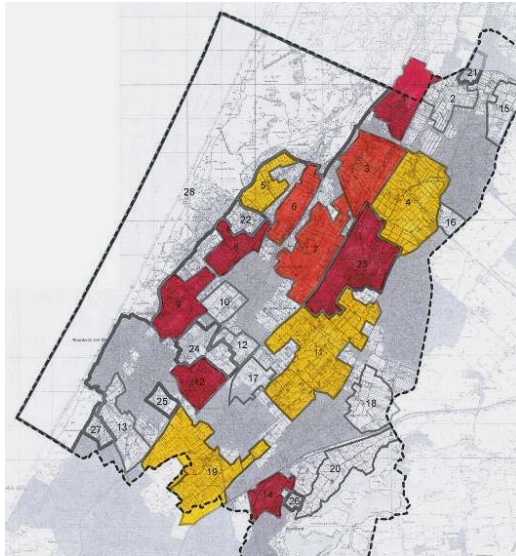
Figuur 3.8: De gemiddelde dichtheden aan bollenvogels (van 6 soorten), weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Wanneer de resultaten van 2007 worden vergeleken met 2006 dan is er een toename in territoria te zien in de gebieden 5, 6, 12 & 14 en een afname aan territoria in gebied 11.

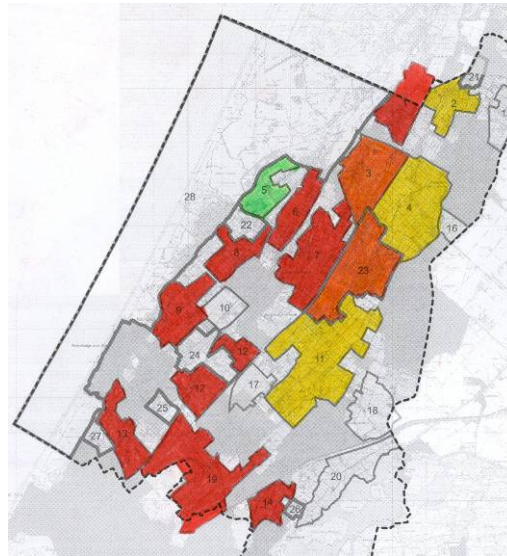
Hieronder zijn de resultaten per bollenvogelsoort uitgesplitst en per gebiedje op kaart weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond voor 2006 en 2007. Er is opnieuw een indeling gemaakt in vijf verschillende klassen, met elk een eigen kleurcode.

Patrijs

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-5	5-10	10-20	20-30	>30

Figuur 3.9: De gemiddelde dichtheid aan patrijzen, weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Bij de Patrijs is het gemiddeld aantal territoria per 100ha bollengrond 10 in 2006, in 2007 is dit aantal gedaald naar 8. De afname ten opzichte van 2006 heeft vooral plaatsgevonden in gebied 19 (Polder Hoogeweg / Elsgeesterpolder). De toename in 2007 in gebied 5 (Bollengebied Langeveld) kon deze afname niet compenseren.

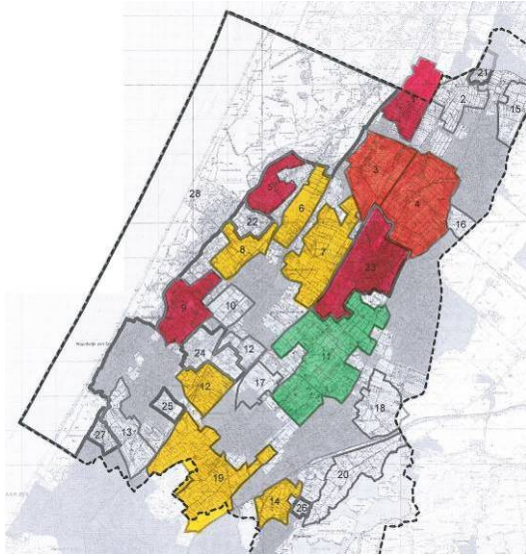
Figuur 3.10: Koppeltje Patrijzen.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

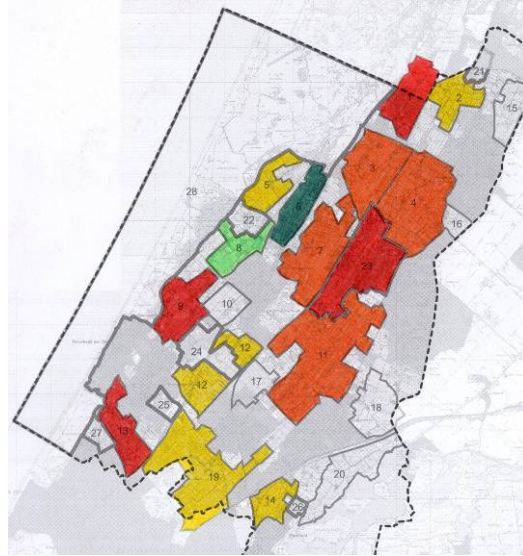

Scholekster

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-5	5-10	10-20	20-30	>30

Figuur 3.11: De gemiddelde dichtheid aan scholeksters, weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Bij de Scholekster is het gemiddeld aantal territoria per 100ha bollengrond 14 in 2006, in 2007 is dit aantal gedaald naar 11. De afname ten opzichte van 2006 heeft vooral plaatsgevonden in gebied 7 (Hoogeveense polder) en gebied 11 (bollengebied tussen Voorhout en Lisse). De toename in 2007 in gebied 5, 6 en 8 konden deze afname niet compenseren.

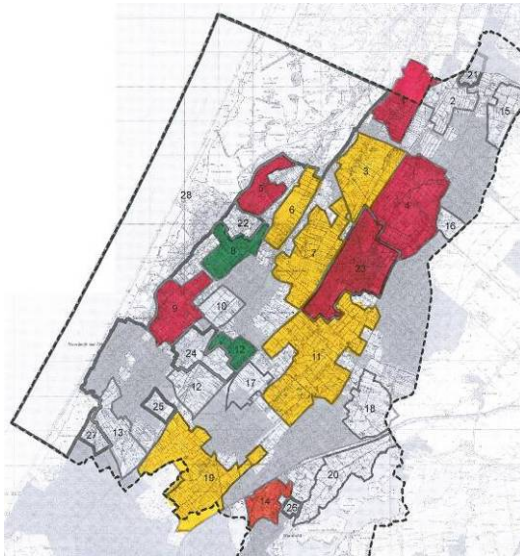

Figuur 3.12: Koppeltje Scholeksters.

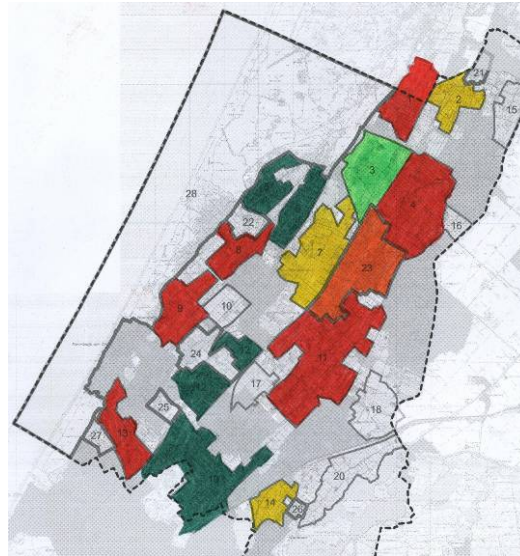
Foto: Bertina Berkheij, LBZH

Kievit

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-5	5-10	10-20	20-30	>30

Figuur 3.13: De gemiddelde dichtheid aan kieviten, weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Bij de Kievit is het gemiddeld aantal territoria per 100ha bollengrond 12 in 2006, in 2007 is dit aantal toegenomen naar 16. De toename ten opzichte van 2006 heeft vooral plaatsgevonden in gebieden 3 (De Zilk zuid), 5 (Bollengebied Langeveld), 6 (Oosterduinen) en 19 (Elsgeesterpolder/polder Hoogeweg). In gebied 11 (Bollengebied voorhout-lisse) is een daling te zien van het aantal territoria ten opzichte van 2006.

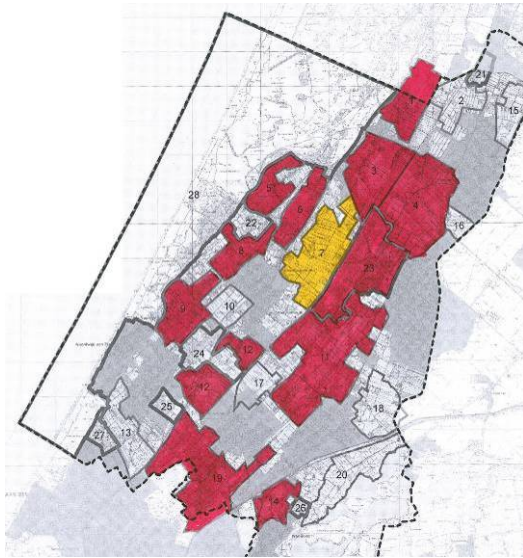

Figuur 3.14: Koppeltje Kieviten.

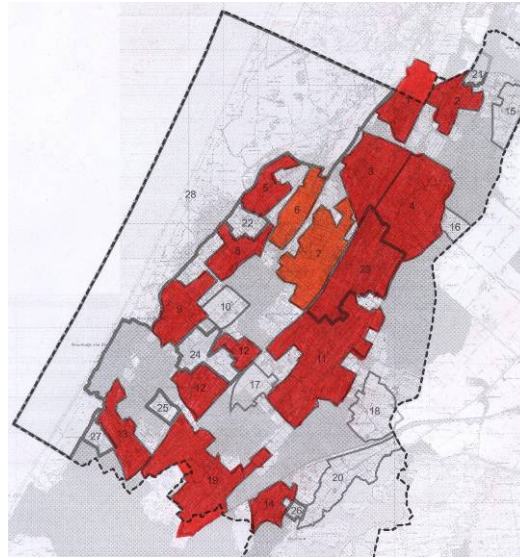
Foto: Bertina Berkheij, LBZH

Tureluur

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-5	5-10	10-20	20-30	>30

Figuur 3.15: De gemiddelde dichtheid aan tureluurs, weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Bij de Tureluur is het gemiddeld aantal territoria per 100ha bollengrond 3 in 2006, in 2007 is dit aantal gedaald naar 2. De afname ten opzichte van 2006 heeft vooral plaatsgevonden in gebied 7 (Hoogeveense polder).

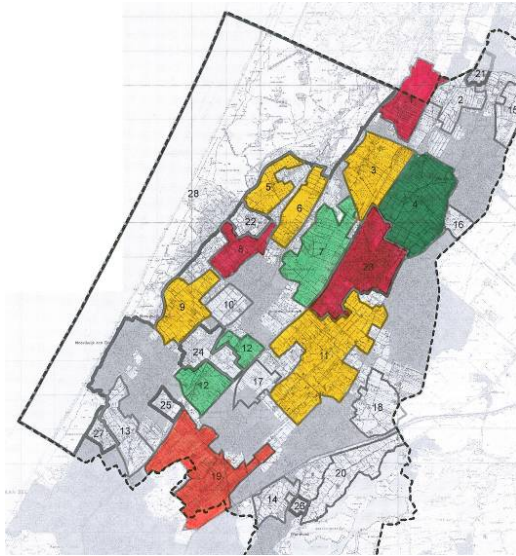

Figuur 3.16: Tureluur.

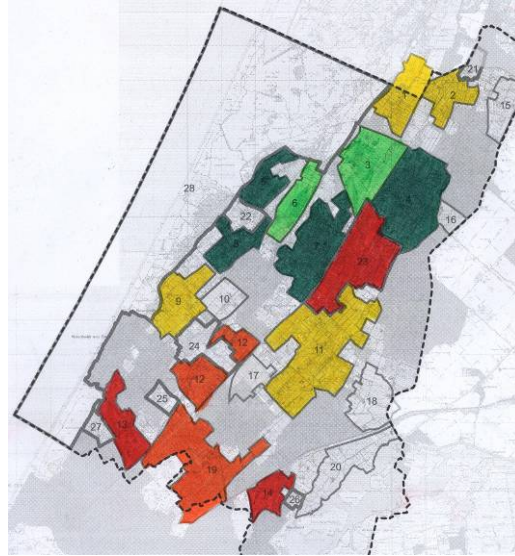
Foto: Edwin Bax, www.laagwater.com

Veldleeuwerik

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-5	5-10	10-20	20-30	>30

Figuur 3.17: De gemiddelde dichtheid aan veldleeuweriken, weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Bij de Veldleeuwerik is het gemiddeld aantal territoria per 100ha bollengrond 16 in 2006, in 2007 is dit aantal toegenomen naar 18. De toename ten opzichte van 2006 heeft vooral plaatsgevonden in de gebieden 3, 5, 6, 7, 8 (Noordzijdepolder noord). In gebied 12 (Zwetterpolder/Leewegebied) is een afname te zien.

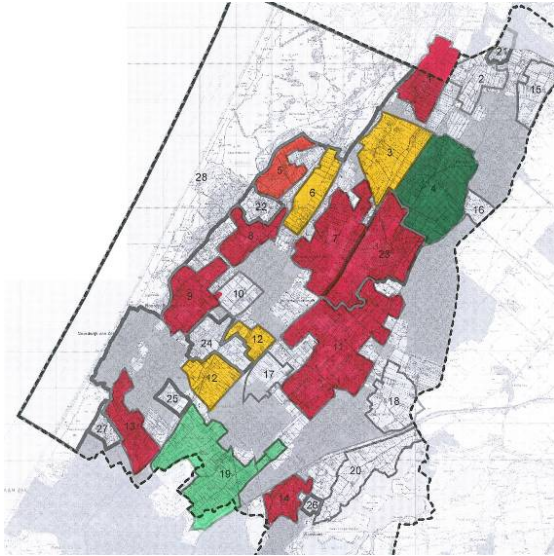

Figuur 3.18: Veldleeuwerik.

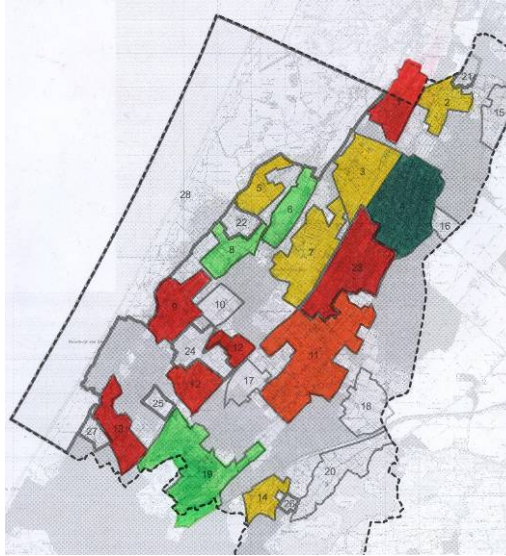
oto: Martin van Lokven

Gele kwikstaart

2006

2007

Klassen	1	2	3	4	5
Dichtheid	0-5	5-10	10-20	20-30	>30

Figuur 3.19: De gemiddelde dichtheid aan gele kwikstaarten, weergegeven in aantal territoria per 100 ha bollengrond.

Bij de Gele kwikstaart is het gemiddeld aantal territoria per 100ha bollengrond 12 in 2006, in 2007 is dit aantal toegenomen naar 14. . De toename ten opzichte van 2006 heeft vooral plaatsgevonden in de gebieden 5, 6, 7, 8, 14 (Klinkenbergerpolder). In gebied 12 (Zwetterpolder/Leeweggebied) is een afname te zien.

Figuur 3.20: Gele Kwikstaart.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

3.4 Resultaten nader bekeken

Een aantal zaken vallen op als we de tellingen van 2007 vergelijken met de tellingen van 2002, 2003 en 2006:

- Het aantal territoria van patrijs, tureluur, veldleeuwerik en gele kwikstaart is in 2006 & 2007 laag ten opzichte van 2002 & 2003.
- Er is dit jaar ten opzichte van 2006 een toename in aantal territoria te zien in de noordwest hoek van de Bollenstreek.
- Er is dit jaar ten opzichte van 2006 een afname in aantal territoria te zien in het bollengebied tussen Voorhout en Lisse. Deze daling is zorgwekkend.
- Er zijn dit jaar geen beduidend lagere dichtheden bij gebieden langs de duinen waargenomen, dit in tegenstelling tot de waarnemingen 2006.
- Er zijn dit jaar geen beduidend hogere dichtheden bij gebieden langs graslanden waargenomen, dit in tegenstelling tot de waarnemingen 2006.
- Er is dit jaar een grote spreiding in aantal gevonden territoria tussen de percelen. Op het ene perceel wordt geen enkel territoria gevonden en op het andere perceel worden juist heel veel territoria gevonden.

Figuur 3.20: Wilde eend met jongen.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

4 Conclusies 2007 en voortzetting in 2008

Voor 2007 kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Het aantal projectdeelnemers is gegroeid.
- Tellers hebben de nieuwe telmethode goed opgepakt.
- Aandacht is vooral uitgegaan naar verplichte soorten.
- De nieuwe telmethode heeft, voor zover we nu kunnen inschatten, niet geleid tot structureel hogere over lagere aantallen territoria.
- Voorbereiding, interpretatie en verwerking veldkaarten kost veel tijd.
- Nieuwe telmethode geeft betrouwbaardere telresultaten.
- De clustering van percelen tot grotere aaneengesloten blokken, om randeffecten te minimaliseren, kan en moet de komende jaren worden verbeterd.
- Project is goed onder de aandacht gebracht bij diverse media.
- Project is goed onder de aandacht gebracht bij beleidsmakers.
- Voorlichting over beschermende maatregelen naar telers toe is zeer summier geweest.
- Dit jaar is voor het eerst door de tellers ook het gewas dat op de percelen staat genoteerd. Om iets te kunnen zeggen over de invloed van het ter velde staande gewas op de telresultaten moet nog een extra slag gemaakt worden. Mogelijk kan hier in 2008 een stagiair naar kijken.
- De telresultaten van 2007 verschillen op diverse punten van de telresultaten in 2002, 2003 en 2006. Om meer grip te krijgen op trends in tellingen is het van belang dat de vogeltellingen de komende jaren worden voortgezet.

In 2008 vindt het laatste projectjaar plaats. In dit laatste projectjaar wordt een vrijwilligers groep samengesteld en ingewerkt om het project ook na 2008 te kunnen voortzetten. Daarnaast gaan alle tellers weer het veld in om de deelnemende percelen volgens de SOVON richtlijnen te inventariseren op bollenvogels. Aan de tellers zal worden gevraagd of zij hun telgebied zouden willen uitbreiden, zodat grotere aaneengesloten vierkante clusters van percelen ontstaan en de randeffecten worden geminimaliseerd. Daarnaast zal getracht worden een stagiaire aan te trekken die de telresultaten van de afgelopen jaren nader gaat bekijken. De telresultaten vertonen namelijk een grote variatie. Op het ene bollenperceel wordt geen enkel territorium ontdekt en op andere percelen juist meerdere. Een veelheid aan factoren kan hier de oorzaak van zijn:

- Geteelde gewas
- Ligging naast grasland
- Ligging naast duinen
- Ligging naast opgaande beplanting
- Ligging bij bebouwing
- Ligging in open gebied
- ..enz.

Om meer grip te krijgen op de omgevingsfactoren die de bollenvogelstand mogelijk beïnvloeden is een nadere analyse van de telgebieden en telresultaten nodig. Een stagiaire zou deze nadere analyse als afstudeeropdracht kunnen uitvoeren.

Foto: Bertina Berkheij, LBZH

Tot slot willen wij alle betrokkenen bedanken voor hun medewerking in 2007. Wij hopen dat u dit unieke project, waarin kwekers en inwoners van de Bollenstreek elkaar gevonden hebben, ook in 2008 samen met ons tot een succes wil maken.

Pieter Balkenende en Nathalie Reijers.

Bijlage 1: Persbericht start 2007

Agrarische Natuur- en
Landschapsvereniging

Geestgrond

PERSBERICHT 20 maart 2007

Tellers gezocht voor bollenvogels

REGIO – In de Duin- en Bollenstreek zijn vrijwilligers al meerdere jaren actief met het observeren en tellen van bollenvogels. Het is gebleken dat de Bollenstreek een geschikt broed- en leefgebied is voor meerdere vogelsoorten, die landelijk gezien in aantal achteruit gaan. Ook in 2007 worden de tellingen weer voortgezet. Om meerdere percelen te kunnen tellen, zijn we op zoek naar meer enthousiaste vrijwilligers die zich willen inzetten voor het project Bollenvogels.

Naast de toeristische en economische waarden is de Bollenstreek bekend vanwege haar cultuurhistorische en ecologische waarden, die kenmerkend zijn voor de streek. De doelstelling van het project Bollenvogels is het beschermen van zeldzame vogelsoorten in bloembollenvelden en het verwerven van meer maatschappelijke bekendheid en waardering voor de waarde van de bloembollenvelden voor deze vogels.

Het eerste jaar van het project "Bollenvogels II" is eind 2006 succesvol afgerond. Zo'n 25 vrijwilligers zijn actief geweest met het observeren en tellen van de vogels in de bollenvelden. Met het uitvoeren van tellingen kunnen de waarden van de bloembollenvelden voor diverse vogelsoorten op een goede manier worden vastgelegd. De tellingen worden verwerkt volgens landelijk gebruikte richtlijnen.

Vogeltellers gezocht

Om de bovengenoemde doelstelling te verwezenlijken zijn de uitvoerende partijen afhankelijk van de medewerking van een groot aantal bollentelers en een groep vrijwilligers. We zijn op zoek naar enthousiaste vrijwilligers die 5 keer per seizoen een vast telgebied op en rond de bloembollenvelden van de Bollenstreek bezoeken en daar hun waarnemingen noteren.

U kunt begin april al van start met de vogeltellingen, als dat nodig is met instructie en begeleiding. De tellingen worden omlijst met een aantal bijeenkomsten en faciliteiten door de uitvoerende partijen. De uitvoering van het project is in handen van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving en Landschapsbeheer Zuid-Holland, in opdracht van Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging "Geestgrond". De financiering van het project wordt verzorgd door onder andere de Nationale Postcode Loterij en de Rabobank.

Informatiebijeenkomst

Bent u enthousiast geworden en wilt u aan de slag met het tellen van vogels, dan bent u van harte welkom bij de veldexcursie op zaterdagmorgen 31 maart a.s. U kunt dan kennis maken met het project. Als u interesse heeft, kunt u contact opnemen met Pieter Balkenende van Landschapsbeheer Zuid-Holland, 0182 - 683 654 of via E-mail: pieter.balkenende@zh.landschapsbeheer.nl. U kunt zich bij hem aanmelden voor de excursie waar u vervolgens meer informatie krijgt over het project.

Noot voor de redactie:

FOTO:

De patrijs voelt zich prima thuis in de bloeiende bollenvelden.

Foto: Martin van Lokven

Marca Bultink Communicatie | Cultuurhistorie

Bijlage 2: Deelnemers Bollenvogelproject II 2007

Vrijwillige tellers

Nr.	Naam	woonplaats
1	J. Hoeks	De Zilk
3	L. van Trigt	Hillegom
4	P. Muller	Lisse
5	Ted de Groot	Hillegom
6	E.J.C. Slingerland	Noordwijkerhout
7	M. Marneth	Lisse
8	J.H. Ruigrok	Noordwijkerhout
9	H. Maat	Lisse
10	R.A. Verweij	Hillegom
11	C. van Asselt	Kaag
12	B. Verburg	Warmond
15	G. Rewijk	Lisse
16	T. Duineveld	Voorhout
17	J. de Jong	Voorhout
18	F. de Beer	Lisserbroek
20	J. Ruigrok	Voorhout
21	A. van Eeden	Noordwijkerhout
22	A.J.H. Duineveld	Voorhout
23	H. Beelen	Lisse
24	C. van Saase	De Zilk
25	K. Molenaar	Lisse
26	A. Zuidhoek	Lisse
27	F. Pijnnaken	Lisse
28	K. Bontenbal	Voorhout
31	C.C. Verloop	Noordwijk
32	R. Genuït	Heemstede
34	W. Hartman	Sassenheim
35	B. Vinstorp	Voorhout
36	P. van Gijlswijk	Noordwijkerhout
37	S. Sijtsma	Wieringerwerf
38	Siero	Lisse
39	Siero	Lisse
40	L. Noort	Noordwijkerhout
41	J. Verbruggen	Hillegom
42	J. Van den Berg	Noordwijk
43	A.V. de Vreeze	Hillegom
44	F. Jansen	Voorhout
45	B. de Vries	Lisse

Bloembollentelers

Nr.	Naam bedrijf	Naam deelnemer	woonplaats
1		L. Janson	Noordwijk
2	H.L. Hogervorst B.V.	G.J. Hogervorst	Noordwijk
3	W.C. Wassenaar Bloemen & Bloembollen Kwekerij	A. Wassenaar	Noordwijk
4	Jac. P. Ruigrok & Zn.	J. Ruigrok-Slingerland	Voorhout
5	Jac. Uittenbogaard en Zn. B.V.	R. Uittenbogaard	Noordwijkerhout
6	Gebr. Clemens	Clemens	Noordwijkerhout
7	Fa. v. Eeden Rzn	A. van Eeden	Noordwijkerhout
8	E.J. Hogervorst & Zn.	E.J. Hogervorst	Noordwijkerhout
9		A. van Ruiten	Noordwijkerhout
10	Gebr. Beelen	H. Beelen	Lisse
11	Mts. Heemskerk-Meskers	J. Heemskerk	Lisse
12		M.J. de Groot	Lisse
13	Fa. A.T. Zeestraten	A. Verschoor	Hillegom
14	Bloembollen Kwekerij "De Duinpoort"	A.W. Zandbergen	De Zijk
15	Fa. H.M. van Haaster	van Haaster	Hillegom
16	Matze B.V.	Matze	Voorhout
17	H.C. Verdegaal & Zn.	H.C.P. Verdegaal	Noordwijkerhout
18	Wed. A. van Haaster	A. van Haaster	Lisse
19	P. Nelis en Zn's B.V.	R. Genuït	Heemstede
20		N.L.J. Rotteveel	Voorhout
21	Bisschops	R. Bisschops	Voorhout
22	Fa. van Steijn	P. van Steijn	Noordwijkerhout
23	G. Geerlings Zn.	S. Geerlings	Noordwijkerhout
24	Gebr. Pennings	H.M. Pennings	Noordwijkerhout
25	Fa. M.E. Wijnhout & Zn	A. Wijnhout	Lisse
26	Chr. van der Salm en Zonen	C.P.C. van der Salm	Lisse
27	P.C. van Saase en Zn.	C. van Saase	De Zijk
28	UNEX B.V.	R. Mulder	Sassenheim
29	Jac.Th. de Vroomen B.V.	E. Beelen	Lisse
30	Dames & Werkhoven	M. van Werkhoven	Lisse
31	VOF J. Guldmond	J.J. Guldmond	Lisse
32	Albert van Haaster	P. van Haaster	De Zijk
33	VOF J. Heemskerk	J. Heemskerk	De Zijk
34	Nic Dames Lisse B.V.	N. Dames	Lisse
35	Hoogeveen "de Zuid"	J. Hoogeveen	Hillegom
36		R. van der Zalm	Noordwijk
37	Fa. C. van der Vlucht & Zn	van der Vlucht	Noordwijkerhout
38	Gebr. Bergman	Bergman	Lisse
39		H. van der Slot	Lisse
40		Th. W. Langeveld	Lisse
41		H. van Saase	De Zijk
42		C. Oostdam	Voorhout
43	Fa. G. de Wit en zonen	A. de Wit	Lisse
44	C.C.A. van der Vlucht	C.C.A. van der Vlucht	Voorhout
45	Paul van Bentum Bloembollen	Paul van Bentum	Noordwijkerhout
46	Praktijkonderzoek Plant en Omgeving BV	Tom Koot	Lisse
47	Fa. Aad Ruiten	Joost van Ruisten	Noordwijkerhout
48	H.M. Haaster Kwekerij BV	L. van Haaster	Hillegom
49	Nic. Dames Lisse B.V.	Nic Dames	Lisse
50		C. Oostdam	Voorhout

Bijlage 3: Telformulier 2007

Perceelcode(s): .....

Weersomstandigheden:

Tijd:

Bezoek 1.....

Bezoek 1.....

Bezoek 2.....

Bezoek 2.....

Bezoek 3.....

Bezoek 3.....

Bezoek 4.....

Bezoek 4.....

Bezoek 5.....

Bezoek 5.....

Waarnemingen van overige vogelsoorten:

Bezoeknummer (1 t/m 5)	Perceelcode	Soort	Bijzonderheden

Waarnemingen van bijzonderheden bijv. predatie (aangepikte eieren, ekster op nest meerkoet)+ bezoeknummer:

.....
 .....
 .....

Naam teller: .....

Inlichtingen bij: Pieter Balkenende (LBZH)

0182-683 654 / 06-51103149

Bijlage 4: Richtlijnen tellen 2007

Tijdens de startavond op 27 februari 2007 heeft u kennis kunnen maken met de nieuwe manier van tellen, grotendeels gebaseerd op de SOVON (vereniging vogelonderzoek Nederland) richtlijnen. Ook voor 2007 hebben we wat instructies op papier gezet die tijdens veldbezoeken gebruikt kunnen worden. Let goed op de veranderingen die we dit jaar willen toepassen volgens de nieuwe telmethode.

1. Kennismaking en start

- Neem contact op of ga langs voor een eerste kennismaking bij de teler(s) die zijn toegewezen.
- Bespreek met de teler nog even de percelen en of er bijzonderheden zijn. Check daarbij even of de ingetekende percelen kloppen, zo niet dan graag wijzigingen op kaartje aangeven en aan ons doorgeven.
- Informeer of de teler weet waar zich broedende vogels bevinden en maak gebruik van deze informatie.
- Bespreek met de teler of er nog extra regels zijn voor het belopen van de percelen, bijvoorbeeld waar wel en waar niet en of er tussen de bedden gelopen mag worden of er alleen omheen. In principe moet rondom de percelen, op kavelpaden, langs kopeinden en slootkanten voldoende zijn.
- Maak afspraken met de teler of bij iedere telbeurt gemeld moet worden dat je het land op gaat.
- Bespreek met de teler of het gaat om "eigen" land of gehuurd land en registreer dit ook zodat deze informatie meteen voor een volgend telseizoen nog bruikbaar is.

2. Vervolg

- Bezoek de betreffende percelen **5 keer verspreid** over het broedseizoen om te inventariseren (begin april - half juni).
- Voer tellingen het liefst in de loop van de ochtend uit.
- Voer tellingen uit bij droog en rustig weer.
- Alleen om de percelen heen lopen en percelen beplant met hyacinten zeker nooit betreden!!!
- Informeer eventueel af en toe bij de teler of hij nog bijzonderheden heeft opgemerkt wat broedende vogels betreft.
- Als er mensen op het perceel aan het werk zijn, meld je dan altijd even en vertel wat je aan het doen bent.

3. Registratie waarnemingen

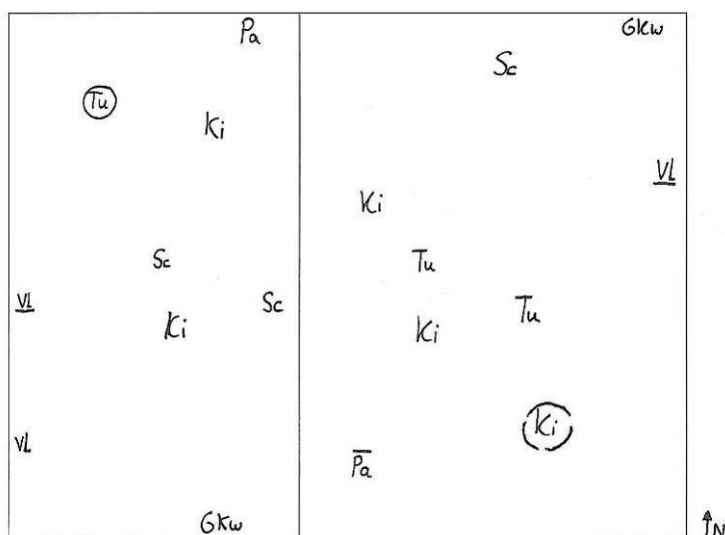
- Registreer de waarnemingen op de aan u uitgereikte gebiedskaartjes, zoals is uitgelegd tijdens de startbijeenkomst (zie figuur 1).
- Registreer de vogelsoorten in de volgende afkortingen:

Verplichte soorten:		Facultatieve soorten:	
Patrijs	Pa	Krakeend	KrE
Scholekster	Sc	Slobeend	SE
Kievit	Ki	Zomertaling	ZT
Tureluur	Tu	Kuifeend	KE
Veldleeuwerik	Vi	Grutto	Gr
Gele kwikstaart	GKw	Kleine plevier	KPI
		Visdief	VD

- Gebruik daarbij de volgende symbolen om aan te geven wat voor soort waarneming u heeft gedaan. Als voorbeeld hier de Scholekster:

$\overline{Sc}$	Streep boven: waarneming van volwassen individuen in geschikt broedbiotoop
$\underline{Sc}$	Streep onder: waarneming van paren in geschikt broedbiotoop
Sc	Alleen afkorting: territorium indicerende waarneming in broedbiotoop
(Sc)	Onderbroken cirkel: nest indicerende waarneming
(Sc)	Cirkel: nestvondst

- Gebruik bij ieder bezoek een andere veldkaart en vul hierbij de datum duidelijk in.
- Vul andere waargenomen soorten in op het daarvoor bestemde formulier.

Figuur 1: als voorbeeld hier een ingevulde veldkaart volgens de nieuwe telwijze

4. Afsluiting

- Check de kaartjes en formulieren of **alles** (datum, tijd, weersomstandigheden, gewas) volledig zijn ingevuld. De gewassoort kunt u invullen op het overzichtskaartje van uw telgebied.
- Stuur de ingevulde formulieren naar PPO, t.a.v. Nathalie Reijers Postbus 85, 2160 AB Lisse of lever ze in bij het PPO-gebouw aan de Prof. Van Slogterenweg 2 in Lisse.
- Deel de teler mee dat het telseizoen is afgelopen en vraag meteen of er volgend seizoen weer geteld mag worden.
- In de nazomer of in het najaar wordt er een afsluitings- / evaluatiebijeenkomst georganiseerd en worden de resultaten gepresenteerd. De telers kan al worden meegedeeld dat ze hier ook voor worden uitgenodigd.

Inventariseren van bollenvogels

Hieronder volgen wat bijzonderheden per soort die tot doel hebben zo efficiënt mogelijk te inventariseren. Zo valt de ene soort meer op in april, terwijl een andere soort vooral in juni geteld moet worden. Over het algemeen zullen de vogels vluchten bij menselijk vertoon, maar sommige soorten gaan stevig te keer om hun legsel te verdedigen. Ook zijn er nogal eens niet-broedende paren te zien. Deze ook noteren volgens het protocol. Navraag bij kwekers levert vaak aanvullende informatie op.

Patrijs – Vooral in maart worden roepende mannetjes gehoord. In april en mei worden vooral wegrennende en opvliegende koppels gezien. Dikwijls wordt pas eind mei en in juni gebroed. Soms worden pas in juli kuikens gezien!

Scholekster – In april vaak nog zwervende vogels. Meeste paren broeden vanaf eind april. Broedt graag op volledig onbegroeid land. Sluipt weg van nest als er gebroed wordt en gaat soms elders zitten 'schijnbroeden'. Veel lawaai als er jongen zijn. Soms nog nieuwe nesten tot in juni!

Kievit – Broedt op schaars begroeid land. Vaak eind april al kuikens. Broedt op schaars begroeid land. Agressief als er jongen in de buurt zijn. Paartjes die hun broedsel in graslanden verloren hebben, kunnen zich tot in juni op bollenland vestigen voor een tweede poging!

Kleine Plevier – Broedt in april en mei op braakliggend land en op kavels die met cellulose zijn bespoten. Sluipt weg bij nest, maar is luidruchtig als er jongen zijn.

Tureluur – Opvallende baltsvlucht in april en nogal agressief gedrag bij nest met jongen. Nest heel moeilijk te vinden. Tureluurs foerageren vaak langs sloten. Tot eind mei kunnen Tureluurs uit Scandinavië doortrekken. Deze vogels zijn meestal zwijgzaam.

Grutto – Broedt in of dichtbij grasland (april-begin mei). Zeer luidruchtig als er jongen zijn.

Veldleeuwerik – Een zingende vogel wijst op een territorium. Zingt van half maart tot eind juni (twee broedsels). In gebieden met veel paartjes is het heel lastig om het juiste aantal paren vast te stellen. Zitten twee mannetjes dicht bij elkaar, dan gaat de tweede meestal pas de lucht in als de eerste weer geland is. Nauwkeurig op de kaart aangeven waar de zingende vogel opstijgt. Af en toe rustig een kavel overzien om te zien waar zingende vogels opstijgen en landen.

Gele Kwikstaart – Zingende mannetjes tellen vanaf begin mei. Tot eind mei trekken Scandinavische kwikstaarten door die hier niet zingen. Beste tijd voor inventariseren is de eerste helft van juni. Er zijn dan jongen die gevoerd worden en de oudervogels reageren vaak opvallend als iemand het broedgebied betreedt. Let ook op de Engelse Kwikstaart, waarvan het mannetje een geelgroene ipv een grijze kop heeft.

Slobeend - Hier en daar langs sloten en vaarten met oeverbegroeiing. Voorkeur voor graslanden. Woerden die na 20 april worden gezien, wijzen op een broedgeval.

Zomertaling – Zeldzaam in het grasland en nog zeldzamer in bollenland. Woerden die na 20 april worden gezien wijzen op een broedgeval.

Krakeend – Bij deze soort begin april (ook in de avond) de paren in de sloten tellen. De Krakeend is iets kleiner dan de Wilde Eend. Het mannetje is mooi grijs. Bij het opvliegen is een witte vlek op de achtervleugel zichtbaar.

Kuifeend – In mei en vooral juni de plaats van paren in de sloten nauwkeurig aantekenen. Jongen worden meestal pas in begin juli gezien.

Visdief – Broedt in kleine kolonies in mei en juni op braakliggend land, bij voorkeur op land dat aan enkele kanten wordt begrensd door sloten. Toenemend aantal broedt op platte daken. Visdief met visje in de snavel alarmeert soms ver van het nest! Foeragerende vogels zijn op kilometers van het nest te zien.

Met dank aan:

Jelle van Dijk, Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bijlage 5: Persbericht Landelijk prijs

Agrarische Natuur- en
Landschapsvereniging

Geestgrond

Persbericht 19 maart 2007

Landelijke Prijs voor project Bollenvogels

LISSE – Het project Bollenvogels heeft een prijs gewonnen in het landelijke project “Boerenland Vogelland.” Voorzitter Jan Hoogeveen van de Agrarische

Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond nam op 10 maart jl. een cheque van 5000 euro in ontvangst.

De prijsvraag vormde het startschot van het grote landelijke project “Boerenland Vogelland”. Doel daarvan is het veiligstellen van de toekomst van boerenlandvogels. Er waren prijzen te verdelen in vier categorieën. Het project Bollenvogels won de tweede prijs in de categorie Beleidsbeïnvloeding. Met het bedrag van 5.000 euro kan het project Bollenvogels extra bekendheid geven aan de resultaten.

Bollenvelden als broedgebied

Het project Bollenvogels, dat sinds 2000 wordt uitgevoerd in de Duin- en Bollenstreek, heeft als doel het beschermen van de zeldzame vogelsoorten in de bloembollenvelden. De bollenvelden zijn niet alleen een toeristische trekpleister of een economisch interessant gebied zijn. Uit tellingen van de laatste zes jaar blijkt dat de bollenvelden en de oevers van de sloten in het gebied ook een belangrijk broedgebied vormen voor bedreigde vogelsoorten als de veldleeuwerik en de patrijs, waarvan de populatie elders in Nederland sterk achteruit is gegaan. Omdat er juist in het broedseizoen niet gewerkt wordt op het bollenland en doordat de vogels zich goed schuil kunnen houden tussen de gewassen is het een aantrekkelijk biotoop.

Vogels tellen

Elk voorjaar van april tot juni tellen vrijwilligers de broedende vogels in de bollenvelden van Noordwijk tot Vogelenzang en brengen zijn de territoria in kaart. Inmiddels zijn 30 vogeltellers actief die de vogelstand bijhouden op 40 bollenbedrijven, die samen een gebied beslaan van 621 hectare bollenland. Het project wordt begeleid en uitgevoerd door Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) in Lisse en Landschapsbeheer Zuid-Holland, in opdracht van de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond.

Bekendheid en waardering

Door te laten zien wat de resultaten zijn van al uitgevoerde tellingen en verrichte inspanningen kan onderbouwd worden waarom bepaalde infrastructurele werken of bebouwing op bepaalde plaatsen ongewenst zijn. Door het project krijgen de bollenvogels steeds meer maatschappelijke bekendheid en neemt de waardering voor de bloembollenvelden als leefgebied voor vogels toe. Met het geld van de prijs wil Geestgrond een informatiepakket samenstellen en een bijeenkomst met excursie organiseren voor politici, bestuurders en beleidsmakers van overheden en organisaties, zodat er nog meer draagvlak komt voor bescherming van de vogels in de bollenvelden.

Noot voor de redactie:

Bij de foto: Jan Hoogeveen, voorzitter van de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond nam de prijs voor het project Bollenvogels in ontvangst. (Foto Berry Lucas, De Landschappen)

Marca Bultink Communicatie | Cultuurhistorie

Bijlage 6: Persbericht aankondiging minisymposium

Agrarische Natuur- en
Landschapsvereniging

Geestgrond

Persbericht 30 mei 2007

5 juni: presentatie en excursie ANLV Geestgrond **Een landschap voor bollenvogels**

LISSE - De Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging (ANLV) Geestgrond organiseert op dinsdag 5 juni a.s. in Lisse een bijeenkomst over het belang van bollenvogels voor het landschap in de Duin- en Bollenstreek.

Al enkele jaren inventariseert een groep vrijwilligers, in nauwe samenwerking met een groot aantal bollentelers, de broedvogels op de bollenpercelen in de Duin- en Bollenstreek. Uit de verwerking van de telgegevens blijkt dat het bollenlandschap een uitermate belangrijk broedgebied is voor verschillende beschermde vogelsoorten. Met name voor bedreigde vogelsoorten als de veldleeuwerik en de patrijs, waarvan de populatie elders in Nederland sterk achteruit is gegaan. Dit gegeven pleit mede voor het openhouden van het landschap en voor het behoud van de bollenteelt in de Duin- en Bollenstreek.

Tijdens een informeel symposium kunt u kennismaken met het project Bollenvogels, door middel van een presentatie van Landschapsbeheer Zuid-Holland en een inleiding over de betekenis van het open landschap voor de bollenvogels. Vervolgens kunt u meediscussiëren over het belang van bollenvogels voor de landschappelijke ontwikkelingen in de Duin- en Bollenstreek. Na de discussieronde zal een excursie plaatsvinden langs de natuurvriendelijke oevers in de nabijheid van PPO Bollen in Lisse.

De Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging (ANLV) Geestgrond is in 1999 is opgericht spant zich in voor het herstel van hagen en erfbeplanting in het buitengebied, bedrijfsnatuurplannen voor agrarische bedrijven, de aanleg van ecologische verbindingzones en natuurvriendelijke oevers en het beschermen van zeldzame vogelsoorten in de bloembollenvelden. Het project Bollenvogels dat Geestgrond samen met PPO en Landschapsbeheer Zuid-Holland uitvoert, won afgelopen voorjaar een prijs van 5000 euro in het landelijke project "Boerenland Vogelland."

De bijeenkomst van ANLV Geestgrond vindt plaats op dinsdag 5 juni 2007 van 14.00 tot 16.30 uur in het gebouw van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) aan de Prof. Van Slogterenweg 2 in Lisse (aan de Heereweg bij de rotonde tegenover Dever).

U kunt deelnemen aan de bijeenkomst na aanmelding bij ANLV Geestgrond via 0182-683 666 of via E-mail: pieter.balkenende@zh.landschapsbeheer.nl

---

Noot voor de redactie:

Voor meer informatie over het project Bollenvogels kunt u contact opnemen met:
Pieter Balkenende, Landschapsbeheer Zuid-Holland, tel. 0182 – 683 654
E-mail: Pieter.Balkenende@zh.landschapsbeheer.nl

Marca Bultink Communicatie | Cultuurhistorie

Bijlage 7: Persbericht verslag minisymposium

Persbericht 12 juni 2007

Bollenvogels in de Duin- en Bollenstreek niet meer weg te denken

LISSE – De bollenvelden in de Duin- en Bollenstreek zijn van waarde voor de instandhouding van bijzondere en beschermde vogelsoorten. Met name voor bedreigde vogelsoorten als de veldleeuwerik en de patrijs, waarvan de populatie elders in Nederland sterk achteruit is gegaan. Dit gegeven pleit mede voor het openhouden van het landschap in de Duin- en Bollenstreek.

Dat was de conclusie tijdens de bijeenkomst voor beleidsmakers in de Duin- en Bollenstreek, die de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging (ANLV) Geestgrond op dinsdag 5 juni jl. organiseerde. Er waren in totaal dertig mensen aanwezig bij Praktijkonderzoek Plant en omgeving in Lisse, waaronder tien gemeentebestuurders en andere beleidsmakers uit de regio.

Jan Hoogeveen, voorzitter van de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond, opende de bijeenkomst en benadrukte het doel: Bollenvogels op de kaart zetten door beleidsmedewerkers bekend te maken met de waarde van het open landschap voor deze vogels. Geestgrond kon de speciale bijeenkomst voor beleidsmakers organiseren dankzij de prijs die de natuur- en landschapsvereniging afgelopen winter won bij het landelijke project 'Boerenland Vogelland'.

Veldleeuwerik

Tweede spreker was Jelle van Dijk, die sprak namens de Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Hij deed uit de doeken hoe het landschap in de Duin- en Bollenstreek is ontstaan en wat de belangrijkste waarden van het landschap zijn. Jelle telt al jaren bollenvogels en moet helaas constateren dat de vogelstand wel flink achteruit gegaan is. De grootste open en stille gebieden, zoals de Hoogeveense polder tussen Lisse en Noordwijkerhout, hebben nog een flinke populatie gele kwikstaarten en veldleeuweriken. Hoe dichterbij de stille kern van het gebied, hoe meer vogels er te vinden zijn. Jaren geleden was de veldleeuwerik een algemene soort, die overal in Nederland te vinden was. Momenteel zijn de aantallen dusdanig gereduceerd dat de soort op de rode lijst van bedreigde soorten is geplaatst. In de bollenvelden echter is het rustig en gedijt de veldleeuwerik nog redelijk. Pas in juni worden de bollen gerooid en dan kan het tweede legsel al uitgevlogen zijn.

Tellingen

Pieter Balkenende van Landschapsbeheer Zuid-Holland sprak als laatste en lichtte het project Bollenvogels toe. In 2007 zijn zo'n 40 vrijwilligers actief om bij 50 medewerkende kwekers de vogels op het bollenland te inventariseren. Dit jaar gebeurt dat voor het eerst volgens de SOVON-richtlijnen, om zo betrouwbaar mogelijke gegevens te krijgen. Uit de resultaten bleek dat in het gebied ten oosten van de Veenenburgerlaan in Hillegom de meeste vogels leven. In het hele telgebied werden in 2006 zo'n 93 broedparen veldleeuwerik gevonden, 60 gele kwikstaart en 44 patrijzen.

Tijdens de discussie na de lezingen bleek dat het publiek niet zit te wachten op papieren plannen, maar dat men concreet aan de slag wil met projecten die goed zijn voor het behoud van het karakteristieke landschap. De agrariërs maakten duidelijk dat als men een bijdrage verwacht van de bollenkwekers, daar vergoedingen tegenover moeten staan.

Natuurvriendelijke oevers

Het tweede gedeelte van de bijeenkomst bestond uit een excursie langs de natuurvriendelijke oevers op het proefterrein bij PPO. Natuurvriendelijke oevers zijn goed om de natuurwaarde van de slootkanten te verhogen, maar bieden ook goede foerageermogelijkheden voor de bollenvogels. Kruidenrijke bermen zorgen voor insecten die vervolgens dienen als welkom voedsel voor de kwikstaarten en de leeuweriken. Het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en kruidenrijke bermen is ook een onderdeel van het project Bollenvogels en valt onder de noemer 'beschermende maatregelen'. Het toepassen van de beschermende maatregelen valt nog niet mee, omdat dit een intensievere manier van beheer vergt. Optimaal beheer is afhankelijk van het maaien en afvoeren van het maaisel, om verschraving in de hand te werken. Zonder vergoedingen voor de agrariërs blijkt dit eigenlijk geen haalbare kaart.

Noot voor de redactie:

Bijgeleverde foto:

Een gele kwikstaart in een tulpenveld. (Foto Bertina Berkhey, Landschapsbeheer Zuid-Holland).

De foto bij dit persbericht kunt u in groter formaat opvragen via onderstaand adres.

Wilt u bij gebruik van de foto de bron vermelden?

Voor meer informatie over het project Bollenvogels kunt u contact opnemen met:

Pieter Balkenende, Landschapsbeheer Zuid-Holland, tel. 0182 – 683 654

E-mail: Pieter.Balkenende@zh.landschapsbeheer.nl

Marca Bultink Communicatie | Cultuurhistorie

Bijlage 8: Nieuwsbrieven

Bollenvogelnieuws

15 juni 2007

Nathalie weer terug

Na een periode van zwangerschapsverlof is Nathalie Reijers van PPO weer actief binnen het project Bollenvogels. Nathalie en haar vriend hebben een gezonde dochter gekregen. Het is hun tweede dochter en ze heet Inge van Lenthe. Nathalie zal zich de komende periode met name richten op het verwerken van de telgegevens en het onderzoek naar de resultaten. Haar werkdagen op het kantoor van PPO in Lisse zijn dinsdag, donderdag en vrijdag en ze is bereikbaar op: tel. 0252 - 462 118; e-mail Nathalie.Reijers@wur.nl

Visdief en Kokmeeuw op het dak

Op het dak van de bollenloods van de Fa. Kiepenkerl aan de 's Gravendamseweg bij 't Soldaatje is door de vrijwilligers Jaap de Jong en Bodil Vinstorp een kolonie Visdief gesignaleerd. In overleg met de eigenaar van het bedrijfspand is het dak beklommen en zijn de legfels bekeken en geteld. Naast de Visdief bleken er ook Kokmeeuw te broeden. Totaal zijn 11 nestjes van Visdief gevonden en 13 van Kokmeeuw. Het Leidsch Dagblad is op bezoek geweest en heeft hier een leuk artikel aan gewijd.

Visdief

Kokmeeuw

Jelle van Dijk van de 'Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk' heeft in dezelfde omgeving op twee andere platte daken waarnemingen verricht. Hij vond samen met collega Peter Spierenburg bij P. van Reisen, aan het begin van de Loosterweg, 22 nestjes van Visdief en 6 van Kokmeeuw. Volgens Van Reisen komen de Visdiefjes daar al zo'n tien jaar om te broeden. Op het dak van Top Floor werden nog eens 11 paar Visdief en 2 paar Kokmeeuw waargenomen. De drie daken rond 't Soldaatje vormen tezamen één grote kolonie met in het totaal 44 nesten van Visdief en 21 van Kokmeeuw. (Bron: www.strandloper.nl)

Prijsvraag Bollenvogelproject

Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond heeft afgelopen voorjaar met het Bollenvogelproject een prijs gewonnen in het kader van het landelijke project 'Boerenland Vogelland'. De prijsvraag was de opening van dit landelijke project om akkervogels meer in de aandacht te brengen. De prijs werd verkregen met het projectvoorstel om beleidsmakers in de Bollenstreek bekend te maken met de waarde van het landschap voor onze Bollenvogels. Jan Hoogeveen heeft tijdens een bijeenkomst in Lunteren de prijs, een geldbedrag van € 5.000,- in ontvangst genomen.

Bijeenkomst voor beleidsmakers

Tijdens een bijeenkomst op 5 juni 2007 bij Praktijkonderzoek Plant en omgeving in Lisse konden beleidsmakers actief in de regio Duin- en Bollenstreek kennis maken met het onderwerp 'Bollenvogels'. Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond organiseerde de bijeenkomst met als doel de aandacht te vestigen op de waarde van het bollenlandschap voor verschillende bijzondere vogelsoorten. Totaal waren er zo'n 30 aanwezigen, echter de belangstelling van beleidsmakers viel tegen, ongeveer 10 mensen die iets met beleid van doen hadden waren aanwezig. De bijeenkomst werd georganiseerd met budget gewonnen met een prijsvraag georganiseerd in het kader van het landelijke project 'Boerenland Vogelland'. Jan Hoogeveen deed met een openingspeech de aftrap, waarna Jelle van Dijk het ontstaan en de waarde van het landschap van de Duin- en Bollenstreek toelichtte. Pieter Balkenende heeft het project Bollenvogels toegelicht en als afsluiting zijn onder leiding van de Nathalie Reijers de natuurvriendelijke oevers op het proefterrein van PPO bekeken.

Nieuwe telers en tellers

In de loop van het telseizoen hebben zich weer een aantal nieuwe vrijwilligers en nieuwe telers aangemeld bij het Bollenvogelproject. Het betreffen totaal zo'n 10 nieuwe tellers en 10 nieuwe telers. Daarnaast hebben zich 2 tellers en enkele telers om verschillende redenen afgemeld voor het project. De nieuwe tellers zijn allemaal uitgenodigd op een bijeenkomst half april waar we het project hebben toegelicht en direct ook de telmethode hebben geïnstrueerd. Enkele van de 10 vrijwilligers zijn direct zelfstandig aan de slag gegaan de rest is gekoppeld aan ervaren tellers en konden op deze manier ervaring opdoen. Totaal zijn er nu 38 vrijwilligers actief binnen het project, een aantal waar we erg blij mee zijn.

Vervolg 2007

Het telseizoen van 2007 gaat alweer richting het einde lopen, en de eerste bollen zijn alweer gerooid. Dit zou nog wel eens wat verstoring kunnen opleveren voor sommige bollenvogels die een tweede broedsel hebben gelegd. Als je dit signaleert binnen de percelen waar je actief bent is dat erg pijnlijk maar niet tegen te houden. Door de warmte zijn de bollen eerder gerijpt en wordt er dus ook eerder gerooid. Een activiteiten die nog volgt in 2007 is de evaluatiebijeenkomst in september. Voor deze bijeenkomst worden alle telers en tellers, maar ook andere participanten uitgenodigd. Daarnaast zal de klankbordgroep nog een keer bijeen komen om het project inhoudelijk door te nemen. Verder leveren vanaf juni/juli alle tellers hun telgegevens in, zodat met de analyse gestart kan worden.

Voor meer info:

Nathalie Reijers	nathalie.reijers@wur.nl	0252 - 462 118
Pieter Balkenende	pieter.balkenende@zh.landschapsbeheer.nl	0182 - 683 654
		06 - 229 77 984

Bollenvogelnieuws

12 oktober 2007

Al geruime tijd is er geen nieuws geweest vanuit het project, maar achter de schermen wordt momenteel hard gewerkt aan de verwerking van de telgegevens. De nieuwe telmethode vergt ook van ons een nieuwe aanpak van verwerking welke meer tijd kost dan voorzien. De evaluatieavond, waarbij de resultaten van de tellingen 2007 worden gepresenteerd, zal dit jaar plaatsvinden in november. Zie onder voor nadere informatie.

Verwerking telgegevens 2007

De meeste tellers hebben hun telgegevens keurig ingeleverd. Zoals het zich nu laat aanzien hebben de meeste tellers het werken met de nieuwe telmethode goed begrepen. Het verwerken van de veldkaarten en het uitrekenen van het aantal territoria kost ons wel veel tijd. Hoe we hier in de toekomst mee omgaan valt nog te bezien, mogelijk moeten de tellers zelf de veldkaarten gaan interpreteren en gewoon aantallen aanleveren bij de gegevensverwerker.

Evaluatiebijeenkomst najaar 2007

De evaluatiebijeenkomst bij PPO in Lisse staat gepland op dinsdagavond 20 november a.s. Dit is dus een datum om alvast te noteren. Het zou fijn zijn als zoveel mogelijk tellers en telers aanwezig zijn bij deze bijeenkomst omdat we ook onze plannen voor 2008 willen laten passeren. Voor het tweede gedeelte van de avond willen we een spreker uitnodigen. Een uitnodiging en programma voor deze avond volgen later.

Plannen 2008

2008 zal het laatste jaar zijn dat we vanuit PPO en LBZH zwaar ondersteunen in het project. Het is de bedoeling dat vanaf 2008 het bollenvogelproject door gaat draaien als zelfstandige vrijwilligersgroep onder de Agrarische Natuurvereniging Geestgrond. 2008 zal in het teken staan van het voortzetten van de tellingen en het omvormen van de groep naar een zelfstandige vrijwilligersgroep. Als u nu al weet dat u een rol wilt in de leiding van de groep kunt u dat alvast aangeven.

Klankbordgroep

In november zal ook de klankbordgroep weer bij elkaar komen om het project te evalueren. Conclusies kunt u tegemoet zien tijdens de startavond in 2008.

Hiermee verwachten wij u voldoende te hebben geïnformeerd.
Voor vragen of opmerkingen kunt u uiteraard contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,

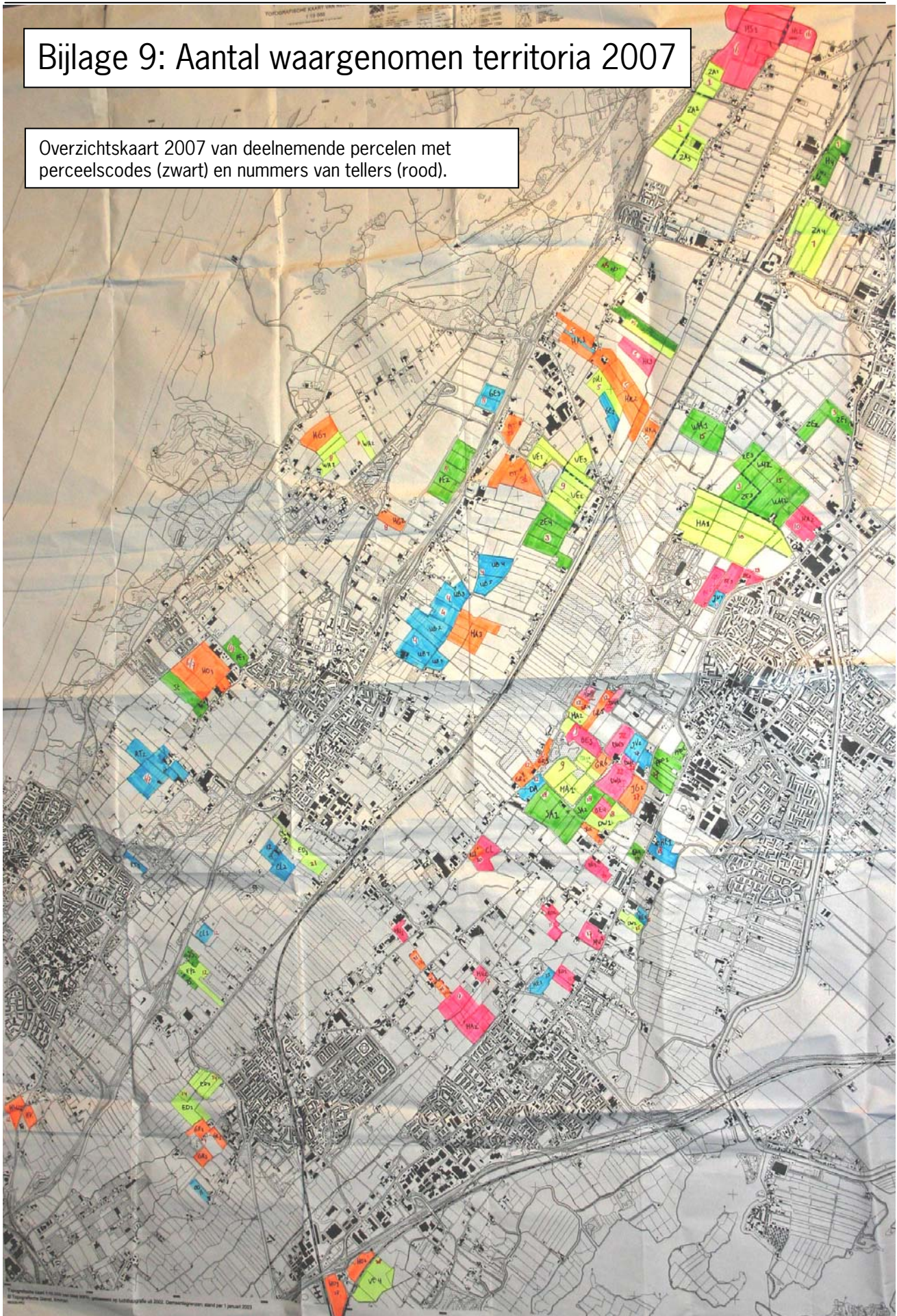
Nathalie Reijers
Pieter Balkenende

nathalie.reijers@wur.nl
pieter.balkenende@zh.landschapsbeheer.nl

0252 - 462 118
0182 - 683 654
06 - 22 97 79 84

Bijlage 9: Aantal waargenomen territoria 2007

Overzichtskaart 2007 van deelnemende percelen met perceelcodes (zwart) en nummers van tellers (rood).

Teller		1	1	1	3	3	3	3
Perceel	Totaal	ZA1t/m3	ZA4	H4	ZE1	ZE2	ZE3	ZE4
Oppervlakte (ha)	727.4	25.2	23.6	8.4	4.9	4	10.9	18.9
Patrijs	43	1	1	1	1	1	1	0
Scholekster	57	1	1	1	1	0	0	3
Kievit	87	2	1	1	0	0	1	4
Tureluur	19	0	0	0	0	0	0	5
Veldleeuwrik	157	2	0	1	1	2	14	12
Gele kwikstaart	92	0	1	1	7	1	7	6

Teller	4	4	4	4	5	5	6+7	6+7
Perceel	UB1+UB2	UB3	UB4+5	HA3	HK1&2 GE2 PH1	HK4	PE1	ST+HO1
Oppervlakte (ha)	23.4	12.1	10.8	13.6	38.5	2.4	4.7	32.1
Patrijs	1	0	1	2	3	0	0	0
Scholekster	0	0	1	1	1	0	1	1
Kievit	5	1	2	3	4	0	0	1
Tureluur	2	0	2	2	1	0	0	0
Veldleeuwrik	7	4	6	7	10	0	2	5
Gele kwikstaart	1	1	2	2	4	0	1	1

Teller	6+7	6+7	8	8	8	8	8	9
Perceel	RT1	RT2	WA1	WA2	HG1	HG2	GE3	VE1
Oppervlakte (ha) 2007	2	21.8	7.2	2.2	7.9	3.5	5.6	7
Patrijs	0	0	1	1	1	0	0	0
Scholekster	0	2	0	1	0	1	2	0
Kievit	0	1	1	2	2	2	2	0
Tureluur	0	0	0	0	0	0	1	0
Veldleeuwrik	0	5	2	1	2	1	1	1
Gele kwikstaart	0	2	1	0	1	1	1	0

Teller	9	9	9	9	9	9	10	10
Perceel	VE2	VE3	BE3b	MA1	MA2	GR6	HA1	HA2
Oppervlakte (ha)	12.6	7	5.7	16.4	4	2.4	46	7.1
Patrijs	1	0	0	0	0	0	1	1
Scholekster	1	1	0	0	0	0	2	2
Kievit	0	3	0	0	0	0	4	1
Tureluur	0	0	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwrik	3	1	0	2	0	0	3	0
Gele kwikstaart	2	1	0	0	0	0	5	1

Teller	11	12	12	12	12	12	12	12
Perceel	OO	GR4	GR5	DA	GR2	GR3	CL1	CL2
Oppervlakte (ha)	2.1	1.5	3.4	3.9	1.9	3.3	2.5	8.6
Patrijs	0	0	0	0	0	0	0	0
Scholekster	0	0	0	1	0	0	1	0
Kievit	0	0	0	0	0	0	6	3
Tureluur	0	0	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	0	0	0	0	0	0	0
Gele kwikstaart	2	0	0	0	0	0	0	0

Teller	12	12	15	15	15	15	16	16
Perceel	HV	JS+ED2	WH1	WH2	SS1	SS2	HS1	HS2
Oppervlakte (ha)	7.2	10.7	12	25.9	4.3	5.8	42.7	7
Patrijs	0	0	1	4	1	0	0	0
Scholekster	0	0	0	0	1	0	0	0
Kievit	0	0	0	0	3	0	0	0
Tureluur	0	0	0	1	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	0	4	17	1	4	7	0
Gele kwikstaart	0	0	3	12	0	2	2	0

Teller	17	17	17	17	18	18	18	20
Perceel	MU1	MU2	MU3	MA2	HE1	SA2 BE4 DW1b	SA1	RU+CL
Oppervlakte (ha)	2.2	1.7	4.4	17.5	6.2	14.8	18.2	0
Patrijs	0	0	1	3	2	0	1	0
Scholekster	3	0	0	6	1	1	2	0
Kievit	4	0	1	6	0	0	1	0
Tureluur	0	0	0	1	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	0	1	4	2	3	5	0
Gele kwikstaart	0	0	0	4	4	1	0	0

Teller	21	22	23	23	23	23	24	25
Perceel	ED3	DW3	BE3c	BE5	BE2	JV1	SE1	HE2
Oppervlakte (ha)	6	5.3	3.9	4.8	1.8	1.8	0	1.4
Patrijs	1	1	1	0	0	0	0	0
Scholekster	2	0	0	0	0	0	0	0
Kievit	2	0	0	2	0	0	0	0
Tureluur	1	0	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	2	0	0	0	0	0	0	0
Gele kwikstaart	0	0	0	0	0	0	0	0

Teller	25	25	25	25	26	27	27	27
Perceel	HE3	RO1	RO2	DW2a	BE3a	PPO1	PPO2	JG1
Oppervlakte (ha)	3.6	3.4	3.4	3	0	9.5	1.7	5.9
Patrijs	1	1	2	0	0	0	0	1
Scholekster	1	0	1	0	0	0	1	1
Kievit	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	0	0	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	0	2	0	0	0	1	0
Gele kwikstaart	0	0	1	0	0	0	0	0

Teller	27	28	28	28	32	34	34	34
Perceel	JV2	VE4	HO3	HO2	0	ED1	ED4	GR1
Oppervlakte (ha)	6.2	12.1	7.1	3.7	0	8.4	6.8	7.5
Patrijs	0	0	0	0	0	0	1	0
Scholekster	1	4	1	0	0	1	2	1
Kievit	0	3	1	0	0	1	8	2
Tureluur	0	2	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	1	0	0	0	2	0	0
Gele kwikstaart	0	4	0	0	0	0	0	0

Teller	35	35	36	36
Perceel	VU1	VU2	BT1	BT2
Oppervlakte (ha)	1.7	2.4	12.3	4
Patrijs	0	2	0	0
Scholekster	0	0	1	0
Kievit	0	0	1	0
Tureluur	0	0	1	0
Veldleeuwerik	1	1	3	1
Gele kwikstaart	1	2	2	2

Bijlage 10: Waargenomen vogelsoorten 2007

Waargenomen vogelsoorten in 2007			
1	Aalscholver	36	Oeverloper
2	Blauwe reiger	37	Ooievaar
3	Boerenzwaluw	38	Patrijs
4	Boomvalk	39	Pimpelmees
5	Boomkruiper	40	Putter
6	Bosrietzanger	41	Roodborst
7	Buizerd	42	Scholekster
8	Canadese gans	43	Slobeend
9	Ekster	44	Soepgans
10	Fazant	45	Sperwer
11	Fuut	46	Spreeuw
12	Geelgors	47	Tafeleend
13	Gele kwikstaart	48	Tapuit
14	Goudplevier	49	Tjiftjaf
15	Grasmus	50	Torenavalk
16	Graspieper	51	Tuinfluit
17	Grote bonte specht	52	Tureluur
18	Grutto	53	Turkse tortel
19	Heggenus	54	Veldleeuwerik
20	Holenduif	55	Vink
21	Houtduif	56	Visdief
22	Huiszwaluw	57	Vlaamse gaai
23	Ijsvogel	58	Waterhoen
24	Kauw	59	Watersnip
25	Kievit	60	Wilde eend
26	Kleine plevier	61	Winterkoning
27	Kneu	62	Witte kwikstaart
28	Knobbelzwaan	63	Wulp
29	Koolmees	64	Zanglijster
30	Koperwiek	65	Zomertaling
31	Krakeend	66	Zomertortel
32	Kuifeend	67	Zwarte kraai
33	Meerkoet	68	Zwarte roodstaart
34	Merel	69	Zwarte zwaan
35	Nijlgans		

